

ZÁŘÍ 1911.

ČÍSLO 7.

Dr. JOS. KACHNÍK.

Vnady a vady dětské obrazivosti.

Snivé mládí bylo a bude vždy světlým bodem ve vzpomínkách lidí dospělých. Živá obrazivost unáší dětskou mysl do říše snů přes všelike strohosti života. A děje se to často zcela bezděčně. Dítě bylo na př. bito. Pláče a naříká. Sotva ale podáno mu dřívko, ihned umlká, a upírajíc očka ku své hračce, snuje pomocí obrazivosti celou síť smyslových představ, jimiž hračku obepíná. Laská hračku svou; mluví k ní; usmívá se a jásá.

Jindy zase babička vypravuje pohádku. Děti kupí se kol ní. Očka spočívají na ústech babiččiných. Nikdo se nehýbá; jen údiv vydere se někdy z úst dítek. A když babička skončila, tu zazní radostný povzdech: „Ach, to bylo krásné!“

A opět možno pozorovati dítky, any upřeně před se hledí, rukama pohybují, k sobě mluví, jakoby ve snu. A tu obrazivost pracuje a plní mysl dětskou vidinami, jež bezděčnými pohyby svalů se projevují.

Není jistě bez zajímavosti a paedagogického užitku, pozorovati kolikerým způsobem dává se podnět k činnosti dětské fantasie. Buď přivádí se láska zevně a budí představy již dříve vytvořené, jako při vypravování pohádky; buď dítě samočinně ze zásoby smyslových představ něco přidává k postřehům vnějším a sestruje sobě vidiny, postavy a věci, jako při jednoduchých hračkách; konečně někdy vnitřním vlastním popudem vzněcuje obrazivost a jí se kochá a zaměstnává, jako když snivě před se hledí. Činnost ta není, leč ukojování vlastní energie tělesného ústrojí, mozkových a nervových ústředí, jakož i vyvíjejících se mohutností duševních. Čím lehčeji obrazy se vybavují, čím rychleji se k novým útvarům spojují, tím příjemnější pocit, tím radostnější kochání se ve vidinách obrazivosti.

I jest tak vnitřní život prvního dětství ovládnán činností fantasie. Jest proto obrazivost z nejdůležitějších psychických prvků, jež jest vychovateli ovládati a pěstiti. Snadné vychování představ smyslových podmíněno jest jejich sdružeností buď dle podobnosti aneb protivy, buď dle příbuznosti a doteku

co do času neb místa, jak určil Aristoteles a po něm Tom. Akvinský (De mem. et reminisc. Kn. 5.) nejnověji pak zkusně dokázali Wundt (Grundriss der Psychologie, 1901, str. 268), a na 20.000 pokusech Wreschner (Ettlinger, Hochwald, roč. 3. str. 86.)

Sdružování to děje se fyziologicky v mozkových buňkách, kdež vlnité pohyby vjemů dle své podobnosti, současnosti neb posloupnosti se spojují a nervstvo uschopňuje, aby na daný bezděčný popud vyvolán byl obraz, ze sdružených představ složený, jež po té duše vnímá. Je-li však popud úmyslný, vychází z duše, jež obdařena jest schopností a zručností, představy sobě na vzájem podobné sdružovati, dle posloupnosti časové a prostorové vnímání a vybavovati. (Guttberlet, Psychologie, 1905, str. 111).

Jelikož obrazivost v části smyslové se uplatňuje, jest zřejmo, že podmíněna jest citivostí nervstva. Odtud vysvětluje se, že jest obrazivost dívek živější, ale také tékavější než hochů. Jsouť čivý dívek jemnější, a proto snáze se i při menším dojmu smyslovém rozšiřují, ale dojem rychle mizí a nesdružuje se trvale s dojmy ostatními, poněvadž pro rychlé, hbité vnímání není k tomu dosti času. Představy se ve velkém množství v paměť dívek ukládají, ale tíže pracuje obrazivost, jak možno na př. při představování si měřických tvarů pozorovati. Jemné a citivé nervstvo dívek souvisí s jejich životním určením. Následkem citivosti čivů rozvinut jest u nich obzvláště cit a ovládá jejich duševní život. Tato citivost zapřičiňuje, že dívka všímá si jednotlivostí zevnějšku, ať v šatstvu, ať v obydlí, ať v přírodě, jež pozornosti hochů unikají, jelikož jich nevnímá. Nervstvo dívčí uzpůsobeno jest pro postřehy a vjemy jemné a každý hrubší výraz, jenž dotkne se sluchu, dívku vzrušuje, každý přísnější pohled uvádí ve chvění jemné její nervstvo a zvětšuje bázeň, již působí rychle vznícená fantazie. Dojem ovšem netrvá dlouho, jest-li předmět postřehy se vrátil. Ale vrací se stále, jest-li předmět postřehy jest přítomen a neztratil-li na své strohosti. Vychovatel přísného neb zasmušilého vzezření nezíská náklonnosti dívek a nedovede jich dle jejich individuality vychovávat. Ale nedovede toho ani vychovatel rozplývající se v dojmech něžných, neboť živá obrazivost, k níž popudem rozvíjející se pud rodový spolupůsobí, převádí snadno onu vlídnost na pole náklonnosti, jež autoritě vychovatelově uškoditi a dívce záhubnou se státi může.

Jinak u hochů. Nervstvo jeho jest dle určení pohlaví silnější, méně citivé. Proto také vývoj obrazivost a ostatních sil jest povolnější. Hoch vnímá poněnáhu, ale spojuje trvaleji dle podobnosti a posloupnosti vjemy navzájem, a proto obrazivost jeho věrněji vybavuje. Hoch nevnímá jednotlivostí, jichž dojem na smysly jest příliš slabý, aby do ústředí nervového pronikl a zde jasný obraz se vytvořil. Silnější nárazy slov, přísnější pohled, důtka nedojímají jej tolik jako dívku, neboť pro menší citivost čivů nevzrušují tolik obrazivosti a pro vnitřní pocit síly vlastní, nenaplňují hochů takovou bázní, jako dívku. Jest na snadě, že sama přirozenost dívek a hochů různou vyžaduje individuální výchovu, již nepodmiňuje duše sama, ale různost ústrojí, jež Tvůrce obojímu pohlaví pro společenské jeho určení dal. Z toho vidno též, co souditi jest o koědukaci.

Obrazivost trojím způsobem se uplatňuje. Buď spojuje či kombinuje představy místně neb časově od sebe vzdálené v jedno, jako když žák něco

tajně vyvedl a učitel vstoupiv do školy, bezděčně na něj pohlédne, tu ihned obrazivost hochovi předstírá, že učitel o tom ví a očekává trest, jež mu obrazivost vytvořila; buď doplňuje či určuje představu vyvolanou, jako když dítě u večer spatří u cesty keř a fantazie mu vyluzuje, že je to člověk holí ozbrojený; buď vynechává úmyslně některé znaky představ, či je odtahuje, abstrahuje, jako když dítě na zamilovaném druhu vidí jen přednosti na jiném nenáviděném jen špatnosti, prvního stále chválí na druhého stále žaluje.

Ušlechtilá obrazivost jest pokladem velmi drahocenným. Jí podněcuje se duše, aby ze smyslových představ vytvořovala nové ideje a nesla se k novým ideálům. Čím uspořádanější jsou vjemy, jež skýtáme dětem, abychom obrazivost podnítli, tím živější, obsáhlejší a věrnější stává se obrazivost a tím větší radostnost působí dítěti. Ale tím se i obor vědění obohacuje a vůle posiluje. Nebudiž skýtáno pro obrazivost látky příliš mnoho, ale co se skýtá, budiž vnitřně ale podobnosti sdruženo a zevnitřně dle postupu časového povlovně ale uceleně podáváno.

Živě vylíčené postavy osob biblických mocně vzněcují a vzpružují obrazivost. Představou dávnověkosti a vzdálenost končin, v nichž osoby biblické žily, jejich bezprostřední styk s Bohem, jejich rekovnost v hájení náboženství a mravnosti, zvláštní kouzlem jímá duši dětskou a podporovány-li vjemy prostým ale procítěným přednesem a nazíráním na výtvořiny církevního umění, pak jistě obrazivost dítě nejen uspokojí, ale i co do chtění a snah zušlechťení a ku ctnostnému konání podnítí.

Nejinak věc se má i v jiných předmětech učebních. Nesmí se však učitel nésti pouze ku rozumové stránce duše. Takový postup obrazivost dítěte neživí, naopak utlumuje a ničí. A s obrazivostí ničí se i zájem na předměte a nastává nuda. V dějinách potřebí, aby postavy a události živě předstoupily před duši dětskou. Vše záleží na vjemu. Mnoho mluvení učitelova zadržuje činnost obrazivosti dětské. Zkreslete obraz hlavními a význačnými rysy, s příslušným přízvukem při líčení a s příslušným výrazem ve tváři, nazírejte do nitra císařů, vojevůdců, umělců, reků a světců, jež líčíte, jeho obrazivost začne pracovati a doplňovati, co podáno v obrysech; obrazivost sama doplní, co vynecháno a s postavami podobnými spojí, co vypravováno, chtění se vzbudí, a touha po činech podobných jakož i odpor proti nešlechtnostem zaujme vůli dětskou. Jen žádné přílišné drobení a rozumování!

Látku takto osvojenou ať dítě na podnět, buď obrazem, buď otázkou daný, samočinně vybaví; ať nenuceně pohyby rukou a posuny své vypravování, třeba kusé, doprovází. Cennější jest pro výchovu obrazivosti, když dítě takto třeba jen pětinu podané látky samočinně vysloví, než kdyby na stálé otázky učitelovy po částech a neuceleně jako na provázku vedeno celý úkol odříkalo; neboť jest uvážiti, že při samočinném vybavování obrazivost dle zákona sdruženosti nutně v mysli dítěte celý soubor představ, jak na vědomí vstoupil, sice vyvolala, ale že dítěti schází jen zručnost, aby všechny části pojatého obrazu na motorické nervy převedlo, to jest vyslovilo. To ale snadno dá se doplniti, jen když obrazivost nebyla utlumena, a s ní nebyl zničen zájem na věci samé. Ať i jiní žáci samočinně vysloví, co paměť jejich pojala a co obrazivost jim vybavila, a žák první ať pošeptmo doprovází vypravování

svých spolužáků dle pochodu své vlastní fantasmie. Pokaždé, když jiný žák vypravuje, prvě vyvolaný pomocí své obrazivosti látku znovu vybavuje a na motorické nervy převádí, až ke konci rozradostněn celý úkol živě přednese; rozumí se, nebyl-li žák při prvém kusém vyjadřování svým učitelem zahanben, takže se pocit nelibosti neb vzbuzená vášně jeho obrazivosti zmocnily a všeliký další zájem na předmětu zatlačily.

I v dalších předmětech školních jest obrazivost tvůrčí a hybnou silou duše dětské. Národní poésie unáší mysl dětskou na perutích obrazivosti a obrazotvornosti do slavné minulosti, a dává jí nazírat do nadějeplné budoucnosti, čímž se rozněcuje a upevňuje láska a přítulnost k řeči mateřské a zemi rodné. Proto nebudiž poésie předmětem rozboru mluvnického, suchopárného na rozum působícího. K tomu budiž volena prosa. Ale i tu ať dítě nazírá na umělost tvarů mluvnických, a ať mu obrazivost připravuje zálibu i na této práci, aby se pojilo vždy užitečné s příjemným.

Účelné líčení vlasti a cizích krajů nemálo přispívá k rozšíření činnosti obrazivosti; důkladné nazírání na přírodu v částech a povšechně budí pomocí fantasmie nadšení pro velkolepé dílo všemohoucnosti a prozřetelnosti Boží; dovednost v kreslení a v ručních pracích nabádá obrazivost k podivu nad mohutností ducha lidského a k vynalézavosti vždy nových a nových forem.

Jest ale míti zření k tomu, že činnost obrazivosti podmíněna jest vždy představami předchozími. Proto jest i přirozené a trvalé vypěstění její podmíněno připínáním a stálým se vracením k těmto prvkům, a to zvlášť proto, že obrazivost jakožto mohutnost popředně smyslová mnoho na individuálním upravení nervstva závisí. I jest obrazivost pěstiti popředně na vjemech vlastního okolí dítek a stále různými obměnami k nim se vraceti. Lidové samorostlé hračky, lidová mluva se svými pořekadly, pohádkami, průpovědmi, písněmi, zkazkami, lidové umění na nářadí, náčiní, na oděvu, na stěnách; lidové zvyky, náves, dědina neb město, jejich okolí, to vše budiž s láskou a nadšením po své dobré stránce dětem opět a opět líčeno a při rozšiřování oblasti působení obrazivosti s těmito lidovými poklady vychovatel nové představy porovnávej, aby se vypěstil charakter v pravdě ušlechtilý. Odloučení postupu obrazivosti od této přirozené základny a budování na vjemech cizích, po nichž bohužel lid náš zavdy tolik touží, vede k odcizení, k odnárodnění, k odlidovění.

Než tu již skýtá se příležitost o v a d á c h obrazivosti pojednati. První vada dětské obrazivosti jest její jednostranné vypěstění na úkor snaživosti a rozumu. Sem spadá přílišné pěstění pohádky. Nelze popříti, že pohádka jest kouzelným proutkem pro mládež a že jí nejvíce radostných chvil připravuje. Jsou vychovatelé, kteří tvrdí, že dětem popřáti jest snivého mládí dokud jen možno, a proto činí základem vyučování v prvých letech pohádku a směsují tak svět vybájený se světem skutečným. K tomu nelze přisvědčiti. Mozek mladých dětí jest měkký, nervstvo velmi citivo, smyslová představivost či obrazivost velmi živá a působivá, takže dítě ve svých prvých letech řídí se co do tužeb a přání výtvořů své fantasmie, byť zevnější nátlak poměrů uskutečnění jich prozatím zabraňoval, dítě přece doufá v uskutečnění svých snů aspoň v budoucnosti, a tyto dojmy usadí se pevně v obrazivosti,

takže i později, kdy rozum se vyvinul a uskutečnění nemožným se uznává, přece obrazivost stále a stále je předstírá a touhu po nich budí. Dívka, jež odkájena byla pohádkami o princeznách a královnách, touží později býti princeznou aspoň na plese nebo na ulici a dle toho se šatí, dle toho jedná. Filantropisté pohádky zavrhovali. Rousseau ve svém „Emilu“ příkře se o nich vyslovuje, an napsal: „Jak můžeme býti tak zaslepeni a nazývati bajky dětskou mravoukou a při tom neuvážiti, že porovnání dětí bavic, je klame, že svedeny byvše lží dávají uniknouti pravdě a že to, co činíme, abychom jim učinili vyučování příjemným, jim překáží, aby měly z něho prospěch? Bajky mohou poučovati lidi dospělé; ale dětem musíme říci pravdu čistou; jakmile ji zastřeme závojem, nedají si více práci, aby závoj ten odhrnuly“ (Emil, o výchování, přel. Dr. Krecar, str. 144—145).

Jest na tom mnoho pravdy, ale nikoli pravda celá. Doma bývají dítky odkájeny pohádkami; čiň tak i škola v prvých letech, ale jen odměnou za pozornost při vyučování reálním a za účelem osvěžení obrazivosti; vyučování samo dějž se na základě vypravování událostí skutečných, jichž dějiny obecné a církevní jakož i život společenský dostatek poskytují.

I jinak mimo pohádku zveličování událostí skutečných neblaze může působiti na obrazivost mládeže. Četba dobrodružných románů svedla zavdy hochy, že se sloučili v četbu zlodějskou, stavše se obětí své bezuzdně roznícené obrazivosti. Příliš živé líčení krajin cizích bylo často na příčině, že hoši dle mocného pudu své fantasie vydali se bez rozmyslu na cestu do krajin těch. Přeceňování bohatství a blahobytu hmotného vychovalo snílky o štěstí, jež plyne z množství peněz a statků, a o nezměrném neštěstí, jež působí ztráta jich; i zapříčinilo samovraždy, když statky nějakým neštěstím ztraceny.

Nejvíce však škod v oboru mravním a vychovatelském nastupuje obrazivost vznícená pudem rodovým či pohlavním. A to zvláště v době přítomné, kdy se výchova nese za získáním statků hmotných a užíváním jich a pudů přirozených do plného vyžití; v době, kdy na př. Ellen Keyová volně ukojí pudu rodového prohlašuje za sociální nutnost a usuzování o právu a nepravu ve věcech lásky za vnější mravní otroctví. Odtud snahy o sexuální poučování dítek až do podrobností. Co o tom souditi? Dr. Fr. Foerster přičítá tak veliké poblouzení mládeže v době přítomné u věcech pohlavních „hroznému úpadku vzdělání charakteru a všeobecné požívavosti doby“. Ale týž učenec nespátřuje záchranu v přímém poučování o věcech pohlavních, nýbrž tvrdí, že poučování takové činí dítě jen zvědavým na to, co se mu zamlčuje, a že pohlavní pud sám jest uličník, který si také z nejlepšího poučení vybírá především to, co jej dráždí a popichuje. Proto spočívá dle něho při zvláštní povaze pohlavního života nejlepší poučování právě v tom, že se myšlenky odtud odvracejí. „Mezi dítkami vševědy — dí Foerster — nenalezl jsem nikdy dítku roztomilého“ (Pohlavní mravouka a výchova, přel. Urbánek, str. 84, 85, 102).

Věc jest samozřejma. Pud pohlavní jest po stránce smyslné vášeň, kterou vložil Tvůrce do přirozenosti lidské na zachování rodu. Přidal ovšem s t u d, aby vášeň nevybočila. Kde se stud stykem pohlaví, oplzlou četbou, nazíráním na oplzlé výtvořky umělecké otupuje, tam vášeň rodová obrazivost stále

podněcuje, aby vybavovala představy necudnou četbou, necudnými pohledy a řečmi nabyté. Následek je, že odpoutaná ba spíše dosud nezdolaná smyslnost v mládeži nabývá vrchu, a vede ji k choutkám, jež ničí zdraví, odvádí ode všeho vyššího, od Boha a mravnosti, ba v návalu rozpoutané obrazivosti vede i k samovraždě, již veřejnost zahaluje přídomkem „z nešťastné lásky“. Foerster hojiti chce tento smutný stav výchovou vůle. Ale branou k vůli jest obrazivost. Kde tkví zlo, tam se musí páka nasaditi. A zlo tkví v uvolněné, pokálené dětské obrazivosti. Jest proto v pevný svaz sdruženosti s představami pohlavní vášně uvéstí představy ušlechtilé cudnosti, čistoty a panenství. Na prvním místě jest tu vlastní příklad vychovatelův, jeho čistý život, jeho úcta a vážnost k cudnosti, jeho upřímné rozhořčení nad každým slovem, skutkem, pohybem neslušným. Jsou tu příklady a vznešené vzory čistoty v Josefu Egyptském, v Nejsvětější Panně, ve sv. Aloisiu a v jiných svatých, světicích Božích, ale i v životě společenském dítek, jež nevinností, svatostí, neporušeností vynikaly. Přidá-li se k tomu účelná práce, jež odvádí mysl od těkavých obrazů rodové vášně, přidá-li se živé vyličení na konkrétních příkladech všudypřítomnosti a vševědouceho Boží, a vyličí-li se důležitost věrného a trvalého svazku manželství pro výchovu dítek a celou společnost ve světle příkazu již v ráji daného, pak postavena hráz proti necudnému řádění obrazivosti, neboť vždy, kdykoli vybaví se, ať podnětem zevnějším ať vnitřním tlum představ neslušných, vybaví se i tlum představ čistých, které dle zákona protivy a současnosti s představami neslušnými byly spojeny; představy cudné nabudou převahy a vůle k zákonu vševědouceho a všemohoucího Boha připoutaná a modlitbou a svatými svátostmi posilněná osvobodí duši dětskou od otroctví necudné obrazivosti, aby spočinula v čistém nazírání na rekovné vzory sebezáporu a těšila se z vítězství, jež vydobyla nad nízkými choutkami smyslnosti.

Pathologickými úkazy obrazivosti jsou: halucinace, vidiny, sugesce a hypnosa; stavy to, jimiž jen výjimečně vychovateli jest se zabývati.

Obrazivost může takové živosti dosáhnouti, že poruší se ústředí mozkové a že se výtvoři obrazivosti přenášejí na venek, aniž ve skutečnosti existovaly. Vyskytují se u dítek, jež zdržovaly se ve tmě, jichž činy porušeny byly požíváním alkoholu neb rozčilující četbou. Děti takové vidí před sebou strašidla a utíkají před nimi. Zde potřebí lékařské pomoci, čistého, zdravého vzduchu, koupelí a tělocviku.

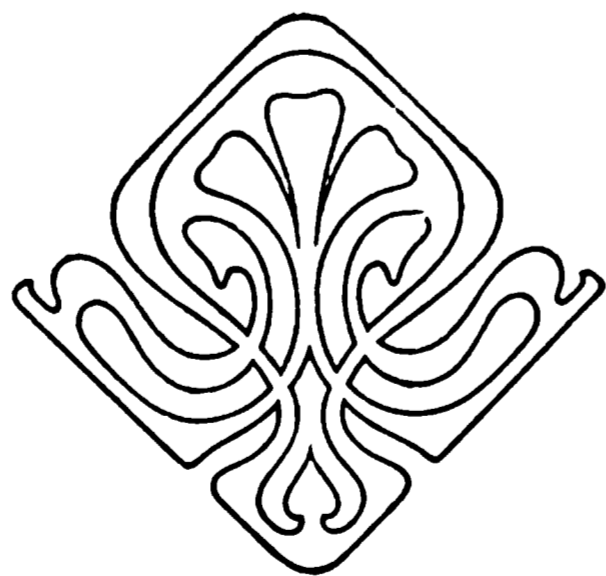
Kdežto halucinace mimo mysl dětskou se jeví, zachvacují, vidiny či přeludy mysl samu a vznikají z předráždění mozkového, takže dítě nedovede rozeznávati pravdy od přeludu a lži, a vypravuje události, jež se skutečně neudály, jakoby se byly udály, neboť obrazivost na způsob událostí skutečných mu je vybájila. I co se dítěti ve snu zdálo, vydává často za skutečnost, neboť následkem nedostatku soudnosti nedovede ještě přesně děje reálné od vymyšlených rozeznávati. Uklidnění nervů mozkových povlovnější prací, zákaz časté a rozčilující četby, odpírání víry vybájenému vypravování a přesné vyšetření události, jakož i přesvědčování dítěte o nemožnosti toho, co vypravuje, může tu dobře na vyléčení obrazivosti působiti.

Velmi přístupna jest obrazivost sugesci. Closson vypravuje v ohledu tom pokus přímo neuvěřitelný. Naplnil láhev destilovanou tedy bezzápachovou

vodou a zabalil ji do bavlny a uložil do bedničky. Bedničku vzal sebou do přednášky, v níž, jak pravil, přesvědčiti se chtěl, jakou rychlostí se zápach v ovzduší síně, kdež přednášeti hodlal, rozšiřuje. Vyzval přítomné, aby, jakmile zápach pocítí, ruku zvedli. Po té opatrně vyňal láhev z bedničky, otevřel ji, a nakapal destilované vody uhýbaje hlavou co možná na stranu, na bavlnu a vyňav hodinky, čekal na výsledek. Po prvních 15 sekundách zdvihli ruce v prvních řadách lavic, a po 40 sekundách cítili zápach již i v posledních lavicích, takže tři čtvrtiny přítomných tvrdili, že zápach pocítí, ač destilovaná voda ani vůně ani zápachu nevydává (Méric, *das andere Leben*, I. 123). Je-li taková sugesce možná u dospělých, čím více u dítek, kde menší jest soudnost a bujnější obrazivost. Dětem snadno lze namluviti, či vsuggerovati, věci až neuvěřitelné. I to jest účinek obrazivosti, již neovládá rozum. — V době probouzející se puberty děti zvláště lnou přičítati živé obrazy neb sny rodového pudu osobám, s nimiž se stýkají; jakýs sklon ku věcem tajemným bývá příčinou, že děti přijímají velmi lehce věci pověřivé a svou fantasií je zveličují. Zde potřebí pevného vedení, aby dítky nevěřily vše a nevěřily každému, co se jim sděluje. Zde potřebí i pátrati po prameni sugesce, aby se svádění dětí zabránilo.

Živým vzbuzováním představy spánku uspává se dítě a může uvrženo býti do stavu hypnosy, kdy svaly a motorické nervy bezděčně poslouchají živé obrazivosti, kterou vyvolává hypnotisator svými povely a pokyny. Úkaz zcela přirozený, neboť mnohé děti začasť ze sna mluví, někdy i vstávají a vykonávají, co jim obrazivost v tak zvaném snu velí. Tyto bezděčné pohyby doprovázejí tím hbitěji tužby pracující obrazivosti, čím rozrušenější jest ústředí nervů motorických, takže tělo zcela neodpočívá. I zde potřebí pátrati po příčině nemoci; ji vyhojiti; děti takové před spaním četby chrániti a když bezděčné pohyby se dostaví, klidně spánek jejich přerušiti.

Jest tedy obrazivost pro veškeren život dítěte a jeho výchovu důležitosti nevystižné. Dítě — praví Herder — necítí se nikdy blaženějším, nežli když bájí, vmýšlejíc sebe v cizí situace a osoby. Ale toto bájení musí podrženo býti soudností, neboť může snadno vybočiti. Proto napomíná biskup Milde ve své učebnici obecného vychovatelství, aby vychovatel nevzdělával obrazivosti nikdy výhradně ani měrou hojnější nežli rozum; kdykoli by obrazivost nabývala vrchu, jest vychovateli od dalšího ji rozněcování ustoupiti a chovance odtažitými úvahami zabývati.

Dr. VLASTIMIL.

Vychovatelna císaře Františka Josefa I. pro hochy v Brně.

(Dokončení.)

Ústav brněnský, na nějž dle zákona ze dne 24. května 1885 má vrchní dozor stát, je dvojpatrový. Má 10 spáren, každá pro 18—20 chovanců, prostrannou jídelnu, 7 učíren, 6 dílen, sál, tělocvičnu, koupelnu¹⁾, nemocnici²⁾, vedle bytu ředitelova a hospodářských místností, veliký dvůr a zahradu. Pravou ozdobou je krásně upravená kaple s Nejsvětějším.

Všechny místnosti jsou přiměřeně upraveny. Ač nábytek v nich jednoduchý, působí na navštěvovatele velmi příznivě. V celém ústavě — jenž je zrcadlem ředitelovým — je vzorná čistota, vzorný pořádek. Pohlédneš-li na svěží vzezření chovanců, uhodneš a přisvědčíš, že ústav vyhovuje všem zdravotním poměrům; přihlédneš-li, jak s úsměvem a čile se mají chovanci ku práci, jak jednají dle společenských pravidel slušnosti, sotva bys řekl, že jsou to ti, jichž se lidstvo mělo báti a s úctou pohlédneš na zásluhy tamnějších vychovatelů.

Na chodbách, v jídelně a ve spárnách jsou povzbuzující obrazy a nápisy. Z nápisů uvádím:

Kdo chce chleba, pracuj, kde třeba.
Kdo se zbožně modlívá, síly k ctnosti nabývá.
Kdo si práci oblibuje, cti a chvály zasluhuje. atd.
Keine Wonne, wie die, im Stille Gutes zu tun.
Abbitte ist die beste Genugtuung.
Erst besinn's, dann beginn's. atd.

Zájem bohoslovců v ústavě byl veliký. Tu vidíš, jak jeden opisuje pořekadla (i to žertovné v kuchyni: Vždy, kuchařky, než solíte, pamatujte na muže, když má potom velkou žízeň, chudák za to nemůže!), tam druhý stenografuje řeč p. ředitele Ječmínka, jiný zase kloní se k chovanci pracujícímu a vyptav se na poměry, dodává mu chuti k práci a vytrvalosti v dobrém, tam jiný těší nemocného v nemocnici, tam obdivují výkresy vánočního stromku (jak si jej každý chovanec individuálně představil, tak jej zobrazil), tam zručnost a dovednost chovanců ve vroubkování, tam jiný s úsměvem se baví s maličkým Slovákem z Černové, který staví chaloupky z černého těsta — a všecko volá k nám slovy Msgra Šťastného:

„Všude život, činnost, ruch.
Synu, jako ptáka k letu
ku práci tě stvořil Bůh!“

¹⁾ V sobotu o půl 8. hod. večer se dívky koupávají. Koupel je zde sprchová, její zařízení výhodné a bezpečné proti rozšiřování jakékoli nákazy nebo nečistoty, se kterou tu bývá u nových nezřídka co činiti.

²⁾ Právě v době naší návštěvy dlel v nemocnici chovanec stížený kostižerem — následek života rodičů „pořádného“ ... Ubohý, bledý, hnisavé rány ... Trpí dítě za rodiče ... Naříkal, že matka dosud ani za ním nepřišla ..., otce nemá ...

Vzorný pořádek, píle, jsou důkazem vzorného vedení, součinnosti všech sil na ústavě působících, veliké trpělivosti. Ředitel Ječmínek, jsa ještě národním učitelem v Hulíně, napsal o řediteli ochranovny brněnské Emilu Krebnerovi: „Skutečně pro bídu jiných zapomíná na sebe, své pohodlí a zdraví a všechn čas svůj, nejen dni, leč mnohdy i noci věnuje jen blahu svých svěřenců zanedbaných, zpustlých, z kteréžto obětavosti zajisté vytryskne zdroj zázračné síly pro jeho působení blahodárné“¹⁾. A nyní, jsa sám ředitelem ochranovny, závodí v témž směru vítězně o první cenu.

Všude v ústavě patrné, že vodítkem snah nynějšího ředitele Kristiana Ječmínka jsou paprsky přesvědčení, jež projevil i ve své promluvě k bohoslovcům při návštěvě ústavu, v promluvě, jež mluví do duše dnešnímu světu, vycházejíc z úst odborníka zkušeného a jsouc plna prvků vychovatelských, povzbuzujících, varovných a výstražných. Pravil:

„Je mi velikou ctí, že mohl jsem vás jako ředitel uvítati. Je nám všem velkým potěšením, že myšlenka výchovy mládeže zpustlé zapustila své kořeny. Přijměte od srdce dnešní slova má.

Veliký básník Vrchlický praví: „A jak hloh trpké nese ovoce, tak vychování dítek bez otce“. Celou pravdu těchto slov můžeme potvrditi my, kteří se zabýváme výchovou dítek, jež skutečně nemají otce namnoze, nebo mají takového otce, který je jejich zhoubou! Víme, jak sirotek naříká . . . a my máme takové sirotky, ale nejen sirotky, nýbrž dítky naprosto mravně zkažené. Okolnosti působily na ně tak, že se staly obavou celého okolí, měly namnoze co činiti se soudními úřady a podle jejich rozsudku nám byly dodány.

Dnešní doba je, velectění přátelé, pohnutlivá, dnes jedná se o výchovu, a Vy, velectění přátelé, půjdete do světa zajisté s těmi ideály nejlepšími, abyste přiváděli k dobru ty, kteří jsou zkažení. Bylo to roku 1878, kdy arcibiskup olomoucký Dr. Frant. Bauer pravil: „Pánové, jsme kosti z vašich kostí, jsme krev z vaší krve, a není synem vlasti, kdo právě tyto dva stavy, stav učitelský a duchovní od sebe odlučuje“. A letos na Velehradě měl jsem příležitost opět slyšeti tato vzácná slova z týchž úst. Dnes, jak víme, zabývá se otázkou výchovy kde kdo, a mnozí chtějí jen volnou výchovu. Tu však je nám dobře uvážiti, jest-li možno o volné výchově vůbec mluvit!

Vše je zřízeno ke svému účelu. Když chceme stavěti dům, neřekneme: „Pane staviteli, postavte mi dům, jak myslíte“, nýbrž „chci dům k tomu a tomu účelu stavěný!“ A kdo chce, velectění přátelé, podniknout cestu do Ameriky, kdo se chce vydati na moře, otázce se: „Mohu se svěřiti tomu muži, kterému mne odevzdáváte, byl již v Americe, je dobrý kormidelník?“, a kdyby mi řekli: „Ale loď je přece skvostná!“ — odpovím: „Když ten člověk nezná cesty do Ameriky, tak mu života svého nesvěřím!“ — A když někdo vystupuje na Velký Zvon, zjedná si napřed dobrého průvodčího. Napřed vždy jde vůdce, ukazuje, jak mám skákat, skočí napřed, já teprve za ním, a když se vracíme, rovněž nemohu sám, poněvadž cesta dolů je neméně nebezpečná.

¹⁾ Trojl. str. 45.

Když každá věc je účelně zřízena, když ani mrtvé hmoty nemohu svěřiti člověku neznalému, nýbrž tomu, který pracuje za jistým cílem a svými zkušenostmi je zárukou, tím méně můžeme svěřiti dítě člověku, který by chtěl pracovati bez jakýchkoli zásad; nejdražší svůj poklad, dítě, svěříme jen rukám osvědčeným.

Výchova volná je nemožná, nýbrž třeba výchovy mravně náboženské a podle této třeba se nám řídit. V životě poznáte chyby v rodinách a toho si právě musíte všimati. Seiler praví, že právě pro výchovu je nejdůležitější příklad rodičů. Víme, že skutečně příklad rodičů a vychovatelů je zrcadlem pro dítě, jež dle něho své jednání upravují. Chybou by bylo, kdyby někdo právě v tomto ohledu nepřihlížel k rodině; spořádané manželství, to je to růžové pouto, po kterém splývá spokojenost; nesvorné manželství, to je ta rakovina, která hlodá na kmenu výchovy.

Mnozí, velectění přátelé, obviňují školu. Ale ne —! Kdo byl ve škole a pracoval se žáky, tomu ani nenapadne, by zkázu šířil ze školy. To se děje již, jak pravil Quintilian, v domácnosti. Náš Kollár praví, že dobrý vychovatel je takřka tvůrcem člověka; co Bůh stvořil, vychovatel dokonává, podobně pracuje vychovatel jako sochař. Denní zkušenost pak nám ukazuje, že s kým dítě obcuje, takovým je. Proto musíme pátravým okem pohlížeti na celé okolí dítěte, které nám svěřeno. Všichni pospolu pak musíme tvořiti celek, bychom nehynoucí dílo výchovy vykonali ku blahu vlasti a národa. Ve stroji na př. v hodinách jednotlivá kolečka se pronikají a uvádí v pohyb, do sebe zasahující, vzájemně působí a stroj vykonává veliké dílo. Také v lidské společnosti je tomu tak: stavy se musí vzájemně doplňovat, obzvláště stav učitelský a duchovní. Také se musíme doplňovati; spojití se ke svorné práci: stav učitelský a kněžský! Pak národní strom ponese ovoce hojné a zdravé, a také lidstvo bude moci si odpočinouti pod ratolestmi ve příjemném chládku stromu národního, vykonavši dílo své.

Pak také přestane nespokojenost a sváry mezi jednotlivými stavy. Dnes je velice těžko žíti: klam a přetvářka ovládly všechny vrstvy, lest a klam, podvod a zpronevěra slaví dnes vítězství. Až se pozná důkladně podstata různých stavů, které se pouze formou dělí, až se pozná, že je to pouze obměna, pak bude každý stav na sebe hrd, a společně se budou snažiti stavěti budovu šťastné budoucnosti mládeži národa. Jaká hrůza by nás pojala, kdybychom přišli do budovy s krásným průčelím, ale schodiště by bylo zbořeno, krásné věci památné zbořeny, střecha nad hlavou letí . . . a tak to vypadá ve společnosti lidské . . . poněvadž je nespokojenost mezi všemi stavy . . . tak že kdosi mohl říci: nevyplní-li láska křesťanská propasti mezi jednotlivými stavy, vyplní ji proudy krve — — —. První by se stalo, k tomu musíme všichni pracovati, stav kněžský a učitelský je v první řadě k tomu povolán: obapolná shoda, svorná součinnost, která je roditelkou velikých věcí v minulosti, bude jí bohdá i v budoucnosti!

Jsme povinni starat se o výchovu — vedeť každý národ dvojí boj: boj s přírodou a boj s okolím. A národ náš má zajisté příčinu, by sepial všechny své síly, maje přese všechny boje stále zdravé jádro a nadání ethické i estetické. — Veškerý boj vášnivý je nezdravý, třibení mínění je zdravé! Musíme se doplňovat, vyhledávat, co nás spojuje, vědouce dobře,

že jsme všichni ve službách lidství, žold přijímáme od lidstva za svou práci, na svém štítě máme psáno: „Obrození lidstva“. Dnešní poměr mezi učitelstvem a kněžstvem není zdravý, a musíme se přičinit, by ten osten byl konečně zlomen, abychom pracovali všichni stejně a radovali se stejně z užitku.

Dnes rozleza se náboženská vlažnost a právě na duchovenstvu jest, aby ona vlažnost padla, o to musí duchovní se starati, a padne tehdy, když získáme nejen malé, ale i větší. I ten větší člověk se musí dnes přesvědčiti o síle náboženství, nesmíme trpěti náboženských rozbrojů, nesmíme trpěti hanobením náboženství. Musíme všechno bráti vážně, každý obřad je významný, musíme pro něj získat také porozumění u lidí, a pak není možno, by se šířilo, co dnes slaví své orgie. Nespokojenost, doutnající v srdcích lidských hrozí vypuknouti a způsobiti společenský převrat, čemuž máme zabrániti. Musíme ukazovati, že naše přesvědčení je silou, kterou chceme projevit skutkem, přesvědčení je božská jiskra v člověku, a té si člověk nesmí dáti vzíti. I mylné přesvědčení jakožto přesvědčení zasluhuje úcty, a půjde-li za ním jeho majitel, pozná jistě časem, že je na mylné cestě. Nechceme třídní boj, ale mužně hajme spravedlivého přesvědčení. Tu se možno odvolati na Komenského, na Husa, ti přece dnes platí! Je pravda, Hus chybil, ale přece zde vyniká síla přesvědčení. Komenský, uvažuje o výchově, praví, že člověkem na světě býti znamená: býti světovým (znát sebe a všecko), ctnostným (rozšafně řídití sebe a všecko) a pobožným (obracet sebe a všecko ke zřídlu, k Bohu)! Toho muže uznává každý a ten nám přece může býti v této věci měřítkem dobrým, proč tedy jeho hlas má býti hlasem volajícího na poušti?

Dále Čelakovský, to byl veliký muž, professor universitní, básník zvučného jména a praví: Hlupec je, kdo myslí, že lidé mohou býti hodnými, když na Boha sice nedrží, ale váží si ctnosti a mravnosti. Hlupec dí: ať nám pramen vyschne, jen když po troubách nám do města poteče!

Jiří Washington nebyl blouznílek, a ten pravil: „Mravnost a náboženství, toť jsou nezbytné sloupy a není přítelem vlasti, národa, kdo by ty sloupy blaženosti lidské podkopával.“ Náboženstvím právě se dostává zákonům posvěcení.

Není důvodu, by proti nám někdo rýpal, zvláště jest-li je to náboženství katolické. Ale že tak někdo činí, jsme sami toho příčinou, totiž ti, kteří si to nechají líbit. V jedné obci jeden kněz bojuje, druhý se o to nestará, spokojuje se prací ve škole; ten jenž se obětuje, je nenáviděn, druhý, který pohodlně žije, je oblíben Já bych se podíval, kdyby se chtěl někdo v mé přítomnosti o kollegu neb ústav otřít!

Slyšel jsem jednou venku rozhovor o náboženství . . . Všichni chtějí filosofovat . . . Ale já myslím, že náboženství je vysoko povzneseno a nikdo by do něho neměl rýpati! Na jedné straně jsou vědy exaktní, na druhé vědy empirické; oboje spojuje filosofie a vysoko nad ní je náboženství v takové výši, že nikdo k ní nemůže dospěti; to je tak vysoká filosofie, ke které se lidstvo nedostalo, poněvadž končí v Bohu! Ke hlásání této filosofie jsou povoláni kněží, což se má díti mírným, přesvědčivým způsobem, poněvadž i ti, kdož by se jinak stavěli na odpor, až se uklidní, dají se přesvědčiti

Znám to, vím, že na příklad učitel a kněz, nevyhýbají-li si navzájem, nýbrž se stýkají a přesvědčivě mluví, také se navzájem sblíží. Vždyť tyto stavy navzájem se doplňující, jsou podle Havlíčka stav jeden.

Život nás poučil, že právě dorost společnosti lidské třeba vésti k řádné budoucí práci, a my, poznavše zlo, máme přikročiti k nápravě. Že bez náboženství nemůže člověk být, o tom se lidstvo může přesvědčiti snadno. Byli to velicí mužové, státníci a vojevůdci, a sám Napoleon, jenž pravil, že potřebujeme měřítko, neomylného měřítko a sice pro obyčejný život obchodní již — a tak vznikl metr. A tím více, že třeba nám neomylného měřítko pro život duchovní, mravní, o tom přesvědčujte každého ve svém okolí, a to je náboženství, víra, která je, jak praví Sušil, perlou života, a proto nám musí býti vzácná, třeba jí hájiti a sice způsobem důstojným. Najednou to nebude, bude to státi mnoho práce, ale je třeba vytrvalosti.

Rodiče si vždy přejí, by se dětem dobře vedlo a podobně je přáním učitele světského i duchovního zdar mládeže, by poznala své povinnosti. Ovšem, musí i staří konati své povinnosti, jelikož příklady táhnou. Ze zkušenosti mohou mluvíti o dětech, které k nám přišly otce píchnout, po matce střelit . . . Je povinností naší upozorniti na příčiny toho, musíme upozorniti na výchovu! Kde je kázeň a poslušnost, tam je nedaleko láska — praví Goethe.

Je předně nutno nabádati k návštěvě školy. Musíme přesvědčiti, že škola je, byla a bude štěstím dítěte! Zanedbá-li dítě jednou školu, po druhé nepochopí, po třetí ztratí chuť, po čtvrté se vzdálí školy, a je ztraceno. V této věci můžeme poukázati na židy, kteří své děti ke škole nabádají a také jich poměrně 11kráté tolik studuje, než dětí katolických!

Když budeme poznávati nedostatky — žijíce mezi lidem — přispějeme pak jistě velice k výchově zanedbané mládeže. Jakkoli mírného požívání lihovin netřeba zavrhovati, přece je užitečno a nutno poukazovati na zhoubné následky požívání nemírného! Rovněž na škodlivé účinky kouření, by se aspoň mládež — pokud možno — kouření zdržovala.

Dále je bojovati proti ohyzdné četbě románů, detektivek. . . Dítě, které ssaje jed, jistě bude otráveno. . . Mnozí právě následkem četby ztratili lásku k vlasti, přejíce si místo rodné země ony kraje, jež jim četba jejich vykreslila.

Kdo vyrval pak člověku víru ze srdce, je surovým ničitelem spokojenosti. Nedejme se másti! Pravý pokrok záleží v tom, abychom uvedli spokojenost do vlastního nitra a zároveň ji šířili do vlastního okolí.

Co se práce týče, musíme stále a stále nabádati dítky ku práci, poněvadž nechť ku práci je příčinou mravního úpadku. Dětem můžeme ukázati na včelách, na mravencích, na osévání, vzrůstu osení, činnosti zahradní, jaká je cena práce, která kromě toho činí člověka Bohu podobným. Práce se musí státi člověku nejen potřebou, nýbrž i slastí. Od královského křesla, až po žebráckou hůl je třeba práce!

Tím-li se budeme řídit, nebude tolik zanedbané mládeže. — Mládež zanedbaná je ta nejnešťastnější mládež. Ubohá, zpustlá mládež je jako člověk, když je vytažen z bahna, v němž tonul: bahno v celých útrokách, bahno i v srdci. . . Uvidíme-li hluchoněmého, litujeme ho; ale uzříme-li hocha

zanedbaného, řekneme nanejvýš, že se o něho nikdo nestará a sami se o něho také nestaráme. . . A kam to dospívá? Až ku popravišti . . . A přece nám musí býti každé dítě drahocennou perlou, které máme a musíme dobýti a zachrániti pro lidskou společnost. Je to práce v zájmu společnosti, chceme získati nesmrtelnou duši dítky, musíme si dodati odvahy a trpělivosti, až dítko získáme! Vždyť je to budoucnost vlasti a národa! Kdyby dítky dorůstaly ve zlé členy společnosti, jaká bude budoucnost?

Opuštěné dítě je nanejvýš nešťastné dítě, a dostane se mu jen tehdy řádné výchovy, bude-li vysvobozeno z nešťastného svého okolí. V našem ústavu je tolik dítek, a jak pestrý je život jejich předchozí! Kdybyste četli, jak si matka nařiká, že dítě jí neposlouchá, že po ní hází, je-li nemocná, že ji shání s lůžka, kterak chlapeček zapálí stavení, obviní dědečka a ten sedí nevinně a chlapec se teprve zde v ochranovně přizná . . . jak hoch znásilnil pětiletou sestřičku . . .

Věru! Co společnost lidská nedá na vychovatelny, to se vymstí na ni, poněvadž ti, kterých nikdo nechce viděti, přijdou se zařatými pěstmí žádající poplatek, jenž jim byl na výchově zadržén! V nich hrozí nebezpečí pro vlast — a přece mohli se z nich státi členové vlasti užiteční!

Naše děti jsou nejnešťastnější děti! — Vždyť tu máme $\frac{1}{3}$ dětí slabomyslných! . . .

První hlas musí vejíti v lid: Zřizujte vychovávací ústavy pro dítky mravně ohrožené, zpustlé, a až toto zlo zadržíme, můžeme přikročiti ke zřizování ústavů pro slabomyslné, poněvadž potom přestanou robotárny, a dosavadní náklad na ně možno pak dáti na ústavy pro slabomyslné.

Toho dosáhneme, budeme-li svorni, učitelé duchovní a světští. Proto prosím, velectění přátelé, vynasnažte se v životě každý, byste svým celým životem přispívali k urovnání a shodě mezi těmito dvěma stavby, které bez sebe žiti nemohou, ni cíle svého dosáhnouti! Každý-li urazí kus cesty v před, pak jsme již vykonali veliké dílo, ježto často nesvornost mezi těmito stavby zaviňuje nedostatky při vyučování a následky jeví se v budoucnosti!

Myslím, že jste porozuměli, co cítím, totiž potřebu výchovy, zvláště zanedbané mládeže! Pracujte v životě, nedejte se zdržeti, přijděte se podívat, jak se vychovává, že na podkladě náboženském, a že to chladné srdce je nám možno pouze náboženskými city pomalu, ale jistě rozehráti a obměkčiti, a my jsme přesvědčeni, že na tom základě se nám práce daří! Podle statistiky je 85% z našich chovanců napravených! Jen kdyby svět nám jich nekazil zase!

Pravá humanita jeví se činy, je spojena nerozlučně s láskou, která je milosrdná, pracuje, trpí, vytrvá, až dojde svého cíle! Pouze peníze nic nepomohou, je třeba k nim přiložiti také trochu lásky!

Jděme též mezi ty chudáky a přesvědčme se, že láska působí více než dar, ale také dar způsobí, že se srdce chudáka přikloní opět k bohatšímu, od něhož se odvrátilo!

Práci svorné, vytrvalosti, součinnosti volám: „Zdař Bůh!“

Ze srdce poděkoval professor Kalvoda p. řediteli za laskavou ochotu, kterýžto dík rozvedl jiný z přítomných, poukázav, jaké odměny má se pan ředitel za veškeru svou obětavost nadíti. Je to: a) nadšení přítomných boho-

slovců, kteří chtějí pracovati jako lvi s odvahou a jako holubice s mírností ku blahu lidstva i na roli mládeže zanedbané; b) řádný život pozdější chovanců ústavu; c) vděk lidské společnosti; a kdyby nic jiného, je to d) hlas svědomí s vědomím veliké práce vykonané pro lidstvo a konečně e) Bůh, jenž nenechá takové práce bez odměny, an pravil: „Cožkoli jste učinili jednomu z bratří mých nejmenších, mně jste učinili!“ . . .

Projevem upřímného vděku byla také slova, jež pronesl jménem všech přítomných bohoslovců cthp. Karel Skoupý.

Opouštěli jsme ústav ten v přesvědčení: „Pracovati pro dobro mládeže ji vzdělávati, pravou dráhu života jí ukázati, její city a náklonnosti pořádati by mohla bez úrazu dospěti ku pravému konání povinností svých a tím ku pravé hodnosti člověka, je pravou rozkoší každého myslícího člověka, jehož heslem je: Bůh a osvěta: Jest zajisté práce ta nejvyšší rozkoší pro učitele — vychovatele, jemuž mládež, budoucnosti to naděje, svěřena jest a za niž plnou má také zodpovědnost!“¹⁾

Děkujeme znovu vroucně p. řediteli a pp. učitelům s ujištěním, že úctu a vděk svůj také činy se vynasnažíme dokázati a přejeme jim z celého srdce, by se uskutečnila slova pana ředitele: „Kéž by svět propuštěných chovanců zase nepokazil!“

Děkujeme upřímně také vldp. Fr. Kalvodovi, professoru na ústavě učitelském, jenž zároveň přednáší paedagogiku a sblížené předměty v brněnském alumnátě a je si vzorně vědom, že právě vzdělání není memorování a osvojení si chladných poznatků, nýbrž při výchově, že dlužno s poznatky spojit ušlechtilé, praktické motivy pro srdce. Ušlechtilé povznést a v harmonii uvést rozum i srdce — toť jeho cílem! —

¹⁾ Kr. Ječmínek: Masturbace str. 41.

Dr. JOSEF KRATOCHVIL.

Úvod do filosofie.

(Volné listy.)

VIII. Filosofie patristická.

OBSAH: 1. Vrchol patristické filosofie. — 2. Athanáš, Basil, Řehoř Nazianský. — 3. Řehoř Nyssejský. — 4. Škola v Antiochii, — 5. Otcové latinští. — 6. Životopis sv. Augustina. — 7. Spisy. — 8. Nauka o poznání. — 9. Metafysika. — 10. Kosmologie. — 11. Psychologie. — 12. Ethika. — 13. Celkový význam sv. Augustina, — 14. Třetí doba patristické filosofie. — 15. Otcové východní. Nemesius. Aeneáš a Zachariáš. — 16. Dionysius-Areopagita. — 17. Mystická jeho nauka. — 18. Vliv jeho. — 19. Maximus Vyznavač a Jan z Damašku. — 20. Otcové latinští. Mamertus. Boëthius. Isidor. Beda. —

1. — Velká přípravná práce prvých tří století křesťanských dochází dovršení a ucelení ve stoletích čtvrtém a pátém. Ve století čtvrtém, ve století koncilu nicejského, naposled a zoufale přímo vzepjali se kacíři i filosofové pohanští k potlačení nauky Kristovy. Je to doba Ariova, Porfyriova a Juliana Odpadlíka; ale jest to také doba velikánů Athanisia, Eusebia a Řehořů.

V boji a obraně mocně se pocítila potřeba, převzít vykonanou již práci století předchozích, ale dosud rozptýlenou, uvést ji v ucelenou soustavu, zdůvodnit jí boj a zladit v soulad filosofii i theologii. Století čtvrté nedosahuje plně cíle, ale nádherný podává úvod století pátému, století sv. Augustina.

Kdo probírá se literaturou této doby žasne nad krásou a plností života jednotlivých spisovatelů církevních. Jména Athanáš, Basil, Ambrož, Řehoř, Eusebius, Prudentius, Hilarius, Eusebius volají do světa hlasem vše překonávajícím. Boj mezi kacířstvím a pravověřím nové, velké myšlenky rodí ve filosofii. Julián Odpadlík zdrcen musí zvolati: Zvítězil jsi Galilejský!

2. — Svatý Athanáš Veliký († 373) obhájil způsobem vynikajícím jednotu Boha a jednotu lidského individua proti emanačnímu učení Ariovu, jež značilo zpátečnický návrat k pohanskému pantheismu. Učenci kappadočtí Basil Veliký († 379) a Řehoř Nazianský († 379) kteří důkladného vzdělání filosofického nabýli v Athenách, v Caesarei a v Alexandrii, plší vynikající spisy proti Julianu Odpadlíkovi vypravující o různých pověrách a poblouzeních filosofů pohanských, o marnosti novoplatonského mysticismu.

3. — Pro čistou filosofii čtvrtého století však význam má Řehoř Nyssejský († 394), jenž pokusil se rozumově zdůvodnit celou soustavu pravd křesťanských t. j. filosoficky dokázat a odůvodnit dogmata církevní. Ze spisů filosofických jsou nejdůležitější *Logos katechetikos* důkaz židům i pohanům o rozumovosti křesťanství, *Peri psychés kai anastaseos*, o duši a vzkříšení, *Logoi antirrhethikoi* proti Eunomiovi.

Víru v Boha odvozuje Řehoř ze světového pořádku. Bůh jest jediný, ježto vlastnosti Boží, jako věčný, dokonalý, moudrý atd., jen jedinému mohou náležeti. Bůh má svůj Logos, jež nutno pokládati za druhou osobu božskou. Náš lidský logos jest obmezený, kdežto podstata božského Loga jest věčnost, nekonečnost, živoucnost — *autozoé*. Ježto pak pojem božského Loga jest vztažný, neobsahuje učení o Bohu Otci a Bohu Synu odporu, ba naopak velké přednosti oproti pohanskému polytheismu i židovskému monotheismu. Podobně na způsob lidského dechu vysvětluje existenci třetí božské osoby Ducha Svatého, čímž zjednan pravý střed mezi židovskou jednotou přirozenosti a hellenskou mnohostí.

Bůh rozumem svým, jenž zároveň již činorodý jest, stvořil svět i člověka. Tohoto z nesmírné lásky, aby účasten byl božských statků. Duše lidská povstává zároveň s tělem a není omezena na určité místo v těle, nýbrž celým proniká. Duše neumírá, nýbrž očekává vzkříšení. Ježto od Boha pochází nadána jest plnou svobodou a nezávislostí. V boji o ctnost dochází účasti na božských statcích. Skutečným zlem jest jen špatnost mravní — t. j. nedostatek dobra, privace dobra, jako tma jest privace světla. Rozdíl mezi ctností a špatností neznačí dvojí bytí, nýbrž bytí a nebytí. Zlo jest proto, aby člověk užítí mohl své svobody. Bůh věděl, že zlý duch bude sváděti lidstvo, ale nezamezil toho, aby neodňal člověku svobodnou vůli. Svobodné přiklonění se ke zlu vykoupil Syn Boží. Zatvrzelí hříšníci potrestáni budou ve věčnosti dlouhými a těžkými tresty, ne z nenávisti ani z trestu, ale k polepšení, jež by nebylo možným bez odstranění všeho nečistého. Když čistění bylo dokonáno, nastoupí zlepšení, život, čest, sláva, vzkříšení života v Bohu, splynutí s Bohem,

4. — Mezi východními Otcí nutno zmíniti se ještě o zástupcích školy antiochijské. Vynikají tu Eusebius z Emesy († 360,) Diodor z Tarsu († 394) a zvláště veliký řečník sv. Jan z Antiochie, zvaný Chrysostomos († 407). Postupují vzletnou allegorií spíše než střízlivým filosofickým usuzováním. Sv. Jan zvláštní pak klade důraz na důkazy mravní, jež přivádějí jej k nádherným uvahám o vnitřním životě člověka. Filosofie mění se v řečech jeho ve velký hymnus a dokazuje, že řečnictví vrcholu dosahuje jen ve spojení se zdravou filosofií. —

5. — Vrcholu dosahuje filosofie patristická ve století pátém v Otcích latinských. Biskup milánský Ambrož († 397) získal si ovšem největší slávy o vnitřní zřízení církevní, o podporu mnišství, ale i ve filosofii — zvláště v *ethice* — byl vliv jeho značný. Největší však je o skutek bylo získání sv. Augustina pro církev Kristovu. Duch vysoce synthetický, zvláště ve výkladu písem svatých byl Jeronym a pro filosofii význam má i Hilarius, předchůdcové to největšího muže té doby, genia duchového, jenž jako hora obrovská ční na rozhraní dvou věků — sv. Augustina.

6. — Aurelius Augustinus narodil se v Tagastě v Numidii ze vznešené rodiny roku 354 dne 13. listopadu. Otec jeho byl pohanem, matka Monika křesťankou a sveticí. Mladý věk strávil v radostech světských, jednak jako student jednak jako učitel řečnictví v Kartagině, Římě a posléze Milaně. Na počátku přidržel se sekty manichejské, ale bystrým duchem rozpoznal bludy manicheismu a studiem Platona a novoplatonismu mysl jeho povznesla se od světa smyslného k říši idejí a připravena pro křesťanství. Nadšené řeči sv. Ambrože v chrámě milánském získaly úplně Augustina. Zanechal dřívějšího života, odešel do samoty, přijal křest ve 32 letech svého věku, stal se knězem a později i biskupem v Africe, v městě Hipponě, kde 28. srpna 430 dokončil velký svůj život.

7. — Ze spisů Augustinových počáteční jsou čistě filosofické, pozdější filosoficko-theologické. Z prvních uvádím následující: *Contra academicos*, jenž hájí jistotu lidského poznání; *De vita beata* ukazující nejvyšší dobro; *De ordine*, že z pořádku věcí vnějších, tělesných a vnitřních, duševních vyplývá pojem Boha a jeho prozřetelnosti; *De immortalitate animae*, o nesmrtelnosti duše; *De quantitate animae*, kde dokazuje duchovost lidské duše a stupně dokonalosti; *De musica* o idejích božských, jimiž chápeme jednotu, číslo, soulad; *De magistro*, kde ukazuje, že pouhá slova učitelova bez přispění Loga byla by marná; *Soliloqui*, samomluvy jednající o Bohu a o tom, co není božským; *Confessiones*, vyznání, líčící cestu od bludu k pravdě a *De civitate Dei*, o městě Božím, kde líčí sv. Augustin zasahování božské prozřetelnosti; *De libero arbitrio*, kde zkoumá svobodu vůle a dokazuje dialekticky poučnost jediné božské pravdy — Boha; *De Trinitate*, kde rozebírá theorii lidských mohutností a spis *De diversis quaestionibus*. Nade všechny spisy vynikají *Confessiones* jemnou psychologií.

8. — Jako Sokrates a první filosofové křesťanští, tak i sv. Augustin počíná od sebe poznání, hledaje v poznání sama sebe poznání Boha. „Co značí poznati pravdu?“ táže se sv. Augustin. „Předně, poznati sama sebe a hleděti se zlepšiti; za druhé poznati a milovati svého Stvořitele.“ Různěnává dvojí předmět při poznání přirozeném: smyslový a nadsmyslný — rozumový.

Předměty smyslové postřehujeme zkušeností, nadsmyslné rozumem. Každé poznání jest účinkem poznávajícího podmětu a poznaného předmětu. Poznání jest duchové přejímání věcí, při čemž duch vytváří představu předmětu. Předmět jako obraz smyslový jest podkladem představ.

Obraceje se k sebepoznání odhaluje sv. Augustin také kriteria pravdy, jež jsou stejně nepochybná jako sebevědomí a děj poznávací. Prvým kriteriem jest zřejmost, evidence. *Quod neque corporis sensibus aut animis contuitu in eiusdem rei quae cognoscenda est, evidentia percepistis.* Z evidence vychází věda a jistota. „Vědomí, že jsme a žijeme, jest naše nejvnitřnější vědění. Smysly nás neklamou, ale omyl jest v úsudku, ježto soudíme unáhleně, dříve než vyšetřili jsme poměr smyslů k předmětu.

Povznášíme-li se od smyslového k příčinám vyšším nebo hloubáme-li jen v nitru svém vzniká poznání rozumové. Smysly zprostředkují pravé poznání rozumové. Smysly předměty vnímají a vědomí spojuje tyto postřehy v celek. Tímto vnitřním smyslem jsou i zvířata pužena, aby po předmětě buď toužila, buď jemu odporovala. Člověk však má ještě rozum, jímž poznává pravdu samu v sobě. Poznání toto jest dokonalejší než smyslové. K pravdám rozumovým patří ideje mathematické, zásady logické a pod.

Nejvyšším pravidlem poznání rozumového jest Bůh a to proto, že Bůh, jehož podstatou jest jsoucnost a jenž stvořil všechno a chápe všechno, jest pravda naprostá. Má-li to, co jest pravdivo, od toho, co jest nepravdivo, to co jest krásno, od toho, co nekrásno, to co jest dobré, od toho, co nedobré, rozeznáno býti, musí býti nezměnitelné pravidlo, dle něhož bychom činy lidské posuzovali, když však rozum lidský jest měnivý, jest toto pravidlo nad rozumem. Mimo Boha však nic není neproměnlivého, tedy Bůh jest naprostou pravdou, nejvyšším pravidlem poznání. Patrně, že přijímá tu sv. Augustin platonské ideje, ale v Bohu existující. Proti gnostikům a novoplatonismu tvrdí, že poznání naše jest sloučeno s pravdou bez jakéhokoliv prostřednictví — *haeret veritati nulla interposita creatura.* Čím více přikloňují se rozumní tvorové k Bohu, tím vnímavější jsou pro pravdu. „Záliba v pravdě jest záliba k Tobě, Bože, jenž pravda jsi!“ praví sv. Augustin v *Conf. X. 23.*

9. — Postupujeme-li od jednotlivostí k všeobecně, přicházíme k pojmu bytí, od tohoto k pojmu jsoucnosti a podstaty. Bytí má tři všeobecné přívlastky: pravdu, krásu, dobro. Odtud věda o všeobecninách povznáší je až k bytí, jež jest samo od sebe, jež podstatou svou jest pravda, krásu, dobro. Odtud plynou důkazy jsoucnosti Boží. Pravdu poznáváme, avšak poznati ji můžeme jen pravdou naprotou, jež jest nejvyšším, nezměnitelným pravidlem pravdy — tedy musí býti nejvyšší pravda — Bůh. Toužíme po dobru, avšak dobro světa není nejvyšší, tedy jest dobro nejvyšší, existuje Bůh. Idea krásy vede nás ke krásě nejvyšší k Bohu.

Bůh tedy jest příčinou bytí, poznání i konání. Jest jednoduchý, není v něm mnohosti, v něm všechno jedno jest. Bůh jest neměnný, nekonečný, všudypřítomný. „Ty jsi nejvyšší a neměníš se, a v Tobě nepomijí den dnešní a přece zase pomijí též v Tobě, ježto v Tobě vše stvořené své bytí má. A ježto léta Tvá se nekončí, jsou jako den dnešní. Kolik dnů našich a dnů otců našich již pominulo za Tvého dnes, od něhož dnové míru svou mají . . . Ty stále jsi týž“. Bůh jest naprostý duch, naprostá vůle a naprostý duch, převyšuje vše, co o něm

možno říci, ba i vše, co myšleno býti může. „Neměnová jeho vůle taková jest, že nejen chtíti a tak něco chtíti, nýbrž vždy a zároveň a stále vše chtíti může, co chce, ne opětně chtíti, ani nyní to a potom ono, anebo co dříve nechtěla, potom chtíti, ježto taková vůle jest změně podrobena a nic změně podrobeného nemůže býti věčným, kdežto Bůh náš věčný jest. (Conf. XII. 15.) Jeho uvažování nepřechází od myšlenky k myšlence, ježto v jeho netělesném nazírání, vše, co ví, jest zároveň.“

10. — Svět skládá se z částí konečných a měnivých; proto podroben jest změně a nemůže býti sám od sebe, nemůže býti věčný — jest stvořen. Bůh stvořil svět ze svobodné vůle, ježto není ničeho, na čem by vůle nejvyšší mohla záviseti. Bůh stvořil svět z dobroty, je tedy krásný a dobrý. Jestíť vše ve světě uspořádáno dle věčných ideí dobra a krásna, tedy Bohu podobno. Šest dní stvoření dle Mojžíše znamená šesterý pořad věcí ve vesmíru, stvoření však samo v sobě jest dílo okamžiku. Zlo jest pouze negací dobra, jež by mělo býti. Jako stín, patřičně-li umístěn, krásu obrazu zvětšuje, tak i zlo do krásy všehomíra vřadeno, povznáší dobro.

11. — Duše jest podstatou jedinečná, duchová a rozumová. V těle jest jedna duše, která jest principem života. Rozum jest vyšší duchový smysl, jímž si duše uvědomuje pravdu, krásu a dobro; rozum poznává věčné a nezničitelné. Rozumem vládne člověk nad přírodou. Vůle jest mohutnost snaživá, jež rozhoduje se ku konání dobra neb zla.

12. — Nejvyšší blaženost člověka záleží v patření na Boha a lásce k Bohu. Z lásky k Bohu plyne láska k sobě a bližnímu. První ctnost jest tedy láska, z ní plyne opatrnost, mírnost, spravedlivost. Jako zlo fysické není ani zlo mravní něčím věčným, nýbrž jen úbytkem dobra, jež býti má.

13. — Již těchto několik kratičkových vět z filosofie Augustinovy ukazuje, jak hluboká, promyšlená a velkolepá jest jeho soustava filosofická. Jeho věta „Vidíme věci, ježto jsou, ony však jsou, ježto Bůh je vidí“ není ničím jiným, než pravěkým oním hieroglyfem egypským, kde oko Boží vyjadřuje vidění tvořící, pohled svět budující.

Velké otázky filosofické dostávají novou podobu, když chopí se jich mocný jeho duch. On nepřijímá dávné ony záhady, nýbrž plně je prožívá, on nedívá se na ně jako na výtvořiny dějin, nýbrž jako nejpalčivější dějiny svého nitra. Augustin není pythagorejcem, není platonikem, nýbrž tvořivým duchem, který všecky záhady i s kořeny jejich přejímá ve svou duši se silou nevidanou. On jest největším z otců církevních co do hloubky a síly ducha, co do vroucnosti a mohutnosti citu, co do horoucnosti a moci vůle, co do objemnosti spekulace a krásy výmluvnosti. Augustin jest duch, v němž sta jiných duševně bytují; Petrarca píše o jeho „Confesích“ bratru svému Gerardovi: „Tato kniha Tě roznítí a duši Tvou v plamen uchvátí; při čtení budou Ti slzy téci po tvářích, budeš čisti s pláčem a plakati radostí.“ — —

Augustinova filosofie jest metafysika nového zákona, je to velkolepé sloučení všech prvků církve katolické v překrásnou jednotu: prvku mystického, spekulativního, autoritativního a historického. Sv. Augustin jest mystikem prvního řádu. Jeho „Vyznání“ jsou zpovědi, jak žádá ji církev. Zpytování svědomí vede jej do hloubek nitra, z poznání plyne pokoření a to otvírá ústa a uvolňuje

jazyk k plnému vyznání. Z této mystické pokory plyne jeho spekulace, která oporu hledá v autoritě a historii. Splynutí historického s věčným jest velkolepě provedeno. Celá středověká věda spočívá na Augustinovi. Sám sv. Anselm vyznává: *Nihil potui invenire, me dixisse, quod maxime B. Augustini scriptis non cohaereat.* Neváhám věru směle tvrditi, že Sv. Augustin jest ten muž, jemuž v první řadě děkuje středověk za všecku svou poesii, umění a svaté touhy.

14. — V druhé polovici století pátého a ve století šestém započalo t. zv. velké stěhování národů. Vzdělanost řecko-římská povalena, a stálá vřava a neustávající hluk a změny zabraňovaly také spisovatelům církevním, aby nádhernou stavbu filosofie, sv. Augustinem do takové výše vyhnanou, doplňovali a vyzdobovali. Spokojovali se aspoň tím, že sbírali poklady svých předchůdců, tu a tam leccos připojili a upravili, a tak současníkům i potomstvu podávali. Na východě i na západě nalezneme řadu filosofických spisovatelů, ne sice duchů originelních a nově tvořících, ale přece jen o filosofii zasloužilých. Nazýváme proto tuto třetí dobu patristické filosofie — od sv. Augustina do doby Karla Velikého (460—800) dobou sbírání a upravování myšlenek předchůdců.

15. — Z církevních Otců východních této doby jmenujeme: Synesia z Kyreny, Theodoretta ze Syrie a zvláště Nemesia (kolem 450). kteří všichni silně se přiklonili k novoplatonismu. Nemesius spisem svým „o přirozenosti duše“ věnuje se obzvláště psychologii. Duše jest mu substancí, od níž tělo přejímá pohyb. Duše jest věčná, stejně jako trvání světa věčné jest. Nesprávný jest jak názor traducianismu (předávání duše), tak creatianismu (nové tvoření duše.) Není duše světové ani duše nepřecházejí v těla zvířecí. Vůle jest svobodná. V nauce o mohutnostech duše přejímá leccos z Aristotela.

Proti Nemesiovu názoru o praeexistenci duše a věčnosti světa vystupují Aeneáš z Gazy (Kolem 490) a Zachariáš *ho scholastikos* (kolem 530.) Z novoplatonismu přejímají však pouze to, co odpovídá dogmatu církve. Jan Philoponos (kolem roku 560) přikloňují se více k aristotelismu nežli platonismu. Háje substanciální bytí upadl v tritheism, ježto každé Božské osobě přičítal individualitu.

16. — Stálý vliv pohanské filosofie, zvláště novoplatonismu, měl v zápětí i při filosofii křesťanské této doby pochybnosti, skepsi, jež připravila cestu mystice. Zástupcem takového směru ve filosofii 5 století jest Pseudo-Dionysius Areopagita (kolem 480). Přejal nauku novoplatonismu a zpracoval ji ve smyslu křesťanském. Ačkoliv nejvíce se připíná Plotinovi, nelze popřítí také vliv spisů Platonových a zvláště pozdějších Platonovců Jamblicha a Prokla. Spisy Pseudo-Dionysovy nejsou velké, ale hutné hlubokými myšlenkami. „O jmenech Božích“ a „O mystické theologii“ jmenují se tyto traktáty.

17. — Jediným cílem poznání jest Bůh, příčina všeho. Rozum přirozený, byť i osvícen zjevením, může jen do jisté výše k Bohu proniknouti, ale pak přestává jeho rozumová síla. Člověk však má jinou zvláštní schopnost pro pravdu vůbec, jež přístupna jest zření mystickému. „Všemu jest Bůh přítomen, ale není vše jemu přítomno; když jej nejčistšími modlitbami, rozumem uklid-

něným a citem uschopnivším se ku spojení s ním prosíme, pak jsme mu přítomni“. (De nom. div. 77). Odezíráme-li ode všeho pozitivního i negativního určení, chápeme Boha v jeho vlastní podobě, povznášíme se k Bohu, stáváme se božskými — *theosis* — nabývá vrchu. „Kdo se tedy všeho smyslného a pomyslného zřekl, vstupuje do pravé mystické nevědomosti, kde prost všeho poznání, v Bezejmenném a Neviditelném se nalézá a celým se stává toho, který jest nade vše. A není pak ani svým, ani druhého někoho, ale jest spojen prostřednictvím čehosi nad poznání lepšího s tím, jenž jsa naprosto neznám, vylučuje všecko poznání“. (O mystické theologii I.¹⁾)

V nauce o Bohu uznává Pseudo-Dionysius transcendentní jednotu Boží, povýšenou nad vše stvoření, ale žijící ve všem i v nejvnitřnější podstatě světa. „I v myslích je i v duších i v tělech a na nebesích i zemi a všude zároveň. Ve světě, kol světa, nad světem, nad nebesy, nad jsoucím; sluncem, hvězdami, ohněm, vodou, větrem, rosou, mrakem, kamenem, skálou jest a vším, co jest, zároveň však ničím ze všeho toho“. (O jmenech Božích). Zůstává pak ve zmnohonásobnění jedním. Zůstává též nadbytně jednotou. Avšak tato jednotu není neosobní, nýbrž v Trojici obsažena jest věčná plnost života Božího, která se projevuje sestupně tvořením andělů, lidí a přírody. Touto stupnicí proudí Láska Boží. Láska je silou jednotící, slučující; kdybychom všecky lásky sloučili v jednu, mohli bychom říci, že jest jedinou, jednoduchou, samohybnou silou, jež vše jednotí. Čím plněji kdo prožívá život Kristův, tím plnější bere účast na jeho božství. Kdo dostoupil té výše dokonalosti, že v něm nežije již člověk, ale sám Kristus, ten stává se plně účastným Boha. Božský Logos naplní ducha lidského silami božskými. Tři stupně vedou k této dokonalosti: očistění, osvětlení, náplň dokonalosti.

18. — Spisy Pseudo-Dionysia Areopagity měly obrovský vliv na pozdější hloubání filosofické. Scholastika i mystika středověká stavěly na jeho základech. Z Nekonečna zajisté žije duch,“ praví Schell, „z Tajemna čerpá sílu a světlo přijímá vznešenou důstojnost rozumnosti a mravnosti.“

19. — K mystice Pseudo-Dionysiovské připojuje se Maximus Vyznavač († 662). Ze Slova vše stvořené vyplynulo a ve Slovo se vrátí. Člověčenství Boží v Kristu jest vrchol zjevení, jest zároveň i *theosis*. Poslední cíl veškerenstva se splynutí s Bohem. Myšlenky předchůdců uspořádal a v jedno sloučil Jan z Damašku (kolem r. 700). Aristotelská logika a antologie slouží mu za nástroj křesťanské theologie. Jeho spis *Pegé gnóseós* byl již scholastikům vzorem systematického uspořádání nauky křesťanské. Na základě logiky a ontologie bojuje proti omylům bludařů a pak teprve podává pozitivní pravdy křesťanské — tudíž postupuje již methodou scholastickou.

20. — Filosofické hloubání na latinském západě vyznačují jména: Augustin Prosper († 455), kněz Claudius Mamertus († 477) z Vienny v Gallii, Fulgentius (523), Boëthius († 525), Řehoř Veliký († 664), Isidor ze Sevilly ve Španělsku a Beda Venerabilis († 735.)

Claudius Mamertus vystupuje proti pelagiánskému názoru biskupa z Regie v Gallii Fausta, jakoby vše stvořené bylo tělesné. Mamertus obhajuje

¹⁾ Traktát Pseudo-Dionysiův „O mystické theologii“ přeložil do češtiny Dr. A. Lang ve spise „Angelus Silesius“ Praha 1909 — Meditatione.

netělesnost duše lidské. Pohyb duše jest pouze časový, nikoliv jako u jiných věcí, časový a prostorový. Již jednota duše dokazuje její netělesnost: pamět, myšlení, chtění nejsou různé díly, nýbrž jen různé stránky duše jediné, jež celá jest v paměti, myšlení i chtění. Psychologické jeho názory silně připomínají názory sv. Augustina.

Spisy Boëthiovy, zvláště spis *De consolatione philosophiae* měly veliký vliv na celý další vývoj křesťanské filosofie. Hlavní myšlenka tohoto díla Boëthiova, jest, že vše, co člověku v tomto životě se přihází k jeho dobru od Bcha pochází. Proto plně možno doufati a spoléhati na božskou dobrotu. Jinak *Consolatio* spojuje myšlenky novoplatonismu a stoicismu s učením křesťanským velmi vtipně. Byla to také po dlouhou dobu ve středověku nejoblíbenější čítanka ve školách.

Myšlenky Boëthiovy a výroky jiných Otců sebral ve svých „*Sentenciích*“ Isidor ze Sevilly, jenž také na základě Boëthiově sloučiv rhetoriku a dialektiku napsal *Logiku*. Z jeho spisů pak *Compendium* vytvořil Anglosas Beda Venerabilis, předchůdce scholastiky.

Literatura.

Spisy sv. Otců nalezneme v. J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus*, Paříž 1857—1866. — Vídeňská akademie vydává *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum* od r. 1866. — Řecké Otce vydává pruská akademie od 1897. — Výborná díla patrolog. vydali: Jos. Fessler, *Institutiones patrologiae*. Innsbr. 1850—51. — Möhlere, *Patrologie*, Řezno 1840. — O. Bardenhewer, *Patrologie*, Freib. 1894. 2 vyd. 1901. — Nirschl, *Lehrb. der Patrologie*, Mohuč 1885. —

Literaturou starokřesťanskou se obírají: Harnack *Gesch. der altchristl. Lit.*, Lipsko 1893, 97, 1904. — Bardenhewer, *Gesch. der altchristl. Lit.* Freib. 1903. — Monceaux *Histoire littéraire de l'Afrique chrétienne*, Paříž 1902. —

O filosofii patristické jednájí: Ritter, *Die christl. Philos.* Götting. 1859. — Capozza, *Sulla filosofia dei padri e dottori*, Napoli 1868. — Sanseverino, *Elementa philos. christ.* Neap. 1864. A. Stöckl, *Gesch. d. Philos. der patrist. Zeit*, Würzb. 1859. — Huber, *die Philosophie der Kirchenwäter*. Mnichov 1859. — de Wulf, *Histoire de la philos. médiévale*. — Paříž 1900 — Willmann, *Gesch. des Idealismus*. Bd. 2. Brunšvik 1896. — Eucken, *die Lebensanschauungen d. grossen Denker* Lipsko 1904.

IX. Novověký racionalism a empirism.

OBSAH: 1. Filosofický racionalism. — 2. Leibnic. — 3. Jeho noëtika. — 4. Monadologie. — 5. Theodicea. — 6. Wolf. — 7. Rozbor racionalismu. — 8. Sensualism čili empirism. — 9. Bacon. — 10. Locke. — 11. Hobbes. — 12. Berkeley. — 13. Hume. — 14. Sensualism ve Francii. — 15. Rozbor sensualismu. —

1. — Filosofický racionalism, zvaný též intelektualism, jest nauka, jež za jediný pramen poznání pokládá rozum (ratio); započal Descartem ve Francii, přešel Spinozou do Nizozemí a zakotvil posléze nejsilněji v Německu v Leibnicovi. Kdežto Descartes uznává některé ideje za vrozené a zúžuje tím význam poznání smyslového, Spinoza upadá již v čirý pantheism, t. j. uznává jedinou podstatu, v níž jest parallelism mezi poznáním a skutečností, Malebranche († 1715) pak v ontologism t. j. duše mimo sebe vše bezprostředně v Bohu poznává — Leibnic tvoří genialní svůj systém monadologie.

2. — Gottfried Vilém Leibnic (nar. 1646 v Lipsku † 1716 v Hannoveru) jest z duchů nejvšestranějších. Pracoval jako Aristoteles a sv. Augustin téměř ve všech oborech. Právnictví, dějepisectví, politika sdružují se v duchu jeho s matematikou, fyzikou, filosofií, filologií i theologií. Ze spisů uvádím *Nouveaux essais sur l'entendement humain*, *Monadologii* (do češtiny přeložil Durdík) a *Theodiceu*.

3. — Dle Leibnice všechny čisté pojmy, zvláště první principy, jsou vrozeny. Nepřicházejí do duše zvenčí, nevyvinují se z představ smyslových, nýbrž jsou v představách implicate obsaženy. Proto mylné jest davné rčení: nic není v rozumu, co dříve nebylo ve smyslech, pokud by se mělo vztahovati i na rozum t. j. mohutnost vyvíjeti své představy ze sebe. Všecky představy máme od počátku, ovšem nikoliv explicite, nýbrž potenciálně. Představa povstává zase jen z představy, nikdy z dojmu vnějšího nebo z pohybu tělesných částek. Také ideje, jichž předmětem jsou tělesa, jsou vrozené, ježto duše nemá oken, jimiž by vcházely. Všecky představy vznikají z vniterních zárodků. Ve vjemu dřímá již myšlenka. Duše poznává stále, ale ovšem její představy jsou pouhé perception t. j. poznání neujasněné; teprve když si je uvědomíme stávají se vědomými — *apperception*. — Leibnicem, jak patrně, bylo doplněno Descartovo mínění o vrozených ideách, ježto zkušenost i myšlení uvedeny v přesnější poměr. Zkušenosti přiznán podnět k tvoření pojmů rozumových, smyšlení přiřčena síla tvořící.

Pokud se pojmu tělesa týká, staví se Leibnic proti mechanismu Descartovu a připisuje tělesům síly. Substance není to, co jest samo od sebe, nýbrž, co samo od sebe jedná, jest činná síla. Těleso jest *sousta* *monad* t. j. jednoduchých sil v sobě subsistujících, nedělitelných a věčných. Monada vyvíjí své stavy ze svého vlastního nitra, nepotřebuje vlivu jiného, stačí sama sobě. Monady jsou představující síly. Není na světě ničeho mimo monady a jejich představy. Každá monada představuje v sobě všechny ostatní, jest soustředěné veškerenstvo. Všecky monady vyjadřují totéž veškerenstvo, ale každá je představuje jinak, dle svého hlediska. Tělesu nepřisluší *quantita* a *prostornost*, ono jest pouhé *phaenomenon*. Soubor monad projevuje se jako cosi rozložitého, jako těleso, je-li pojímána neujasněně. Prostor jest pořádek a vztah spolubytujících těl, čas jest vztah jejich pohybů. Jsou tři hlavní stupně monad. Na prvním jsou monady *pouhé*, jež se nikdy nepovznesou nad přestavy nejasné a nevědomé. Na vyšším stupni přichází představa kvědomému počítku, jež provází paměť a dostává jméno duše. Povznese-li se k sebevědomí a rozumu, slove *duch*.

4. Tělesa nepůsobí ani na duši ani na sebe vzájemně, nýbrž monada vyvinuje své představy sama ze sebe. Proto také nečerpá duše pojmy svoje z těles. Souhlas jednotlivých obrazů světa má svůj důvod v božím zařízení, jímž byly si přirozenosti monad od počátku tak přízpůsobeny, že jde změna jejich stavů rovnoběžně, ač se děje v každé dle zákona immanentního a bez vnějšího působení; účinek pak jest týž, jako by byl ustavičný vzájemný vliv. Dle této předzjednané *Boha harmonie*, mění-li se monady tvořící zevnější tělesa, má měna ta vliv i na naše tělo t. j. měnj se monady tvořící naše tělo. Tímto způsobem vzniká nejprve čítí t. j. poznání neujasněné; potom teprve rozum věc jasně poznává. Liší se tedy smysl od rozumu

pouze stupněm: obě mohutnosti jsou v téže duši jako subjektu, obojí poznává se táž věc, prvou nejasně, druhou jasně. Takto tedy duše jest „centrální monada“, vrozenými ideami svět v sobě tvořící a představující, kteréžto představování z předzjednané od Boha harmonie se světem skutečným plně souhlasí. Počíná tedy Leibnicova metafysika pojmem představy a končí pojmem světové harmonie. Pojem harmonie vede k optimismu t. j. Leibnic soudí, že tento skutečný svět byl Bohem vyvolen jako nejlepší z mnohých jiných, jež si lze mysliti.

5. — Theologie Leibnicova, která nejlépe jest probrána v jeho *Theodiceji*, jest velmi dokonalá. V Bohu vidí příčinu i účel světa. Vše tihne k Bohu. V člověku projevuje se snaha po dokonalosti uvědomělou láskou k Bohu. K lásce Boha vede poznání Jeho a konání dobra. Židovství učinilo monotheism, poznáný jednotlivými filosofy pohanskými, zákonem; křesťanství pak povýšilo náboženství filosofů za náboženství všeobecné.

6. — Hlavní žák Leibnicův, jenž filosofii jeho dal systematický útvar a tak přispěl k jejímu rozšíření jest Kristian Wolf(-ius) († 1754). Podnikl také některé změny v učení Leibnicově, ale ne zrovna na prospěch Leibnicovské filosofie. Uznává veškery ideje, rozumové i smyslové za vrozené; mezi smyslem a rozumem není podstatného rozdílu; táž duše vlivem změny v monadách tvoří nejprve v sobě předmět nejasně silou představivou, potom tento předmět přejde jasně a přesně do vědomí. Seslabuje tudíž učení o předzjednané harmonii a částečně i názory o monadách. Platnost předzjednané harmonie omezuje pouze na poměr těla a duše, kdežto Leibnic ji uznával všeobecně.

V ethice učí, že posledním cílem člověka v tomto životě jest spolupráce k zdokonalení vlastnímu i jiných. Mravně dobré jest to, co nás zdokonaluje. Vůle jest determinována rozumem, příčinou hříchu jest nevědomost.

Filosofie jest věda o tom, co jest možné t. j. o tom, co neobsahuje sporu. Dělí ji, jak jsme výše ukázali, na theoretickou (ontologii, kosmologii, psychologii a theologii) a praktickou (ethiku, politiku a oekonomiku). Úvod k filosofii tvoří logika.

7. Racionalism ovládal filosofické myšlení téměř po celá dvě století (1550—1750). Odchytil se od scholastiky tím, že buď zúžil neb vůbec odstranil předmět smyslového poznání, rozum neabstrahuje svoje pojmy ze smyslů, nýbrž pojmy jsou buď vrozeny (Descartes, Leibnic) nebo bezprostředně čerpány z Boha (Malebranche). Takto úplně se zanedbává zkušenost a vše vysvětluje se a priori (Descartes, Spinoza) nebo předzjednanou harmonií. Methoda tudíž, jež ovládá racionalism, jest deduktivní odvozující z pojmů na př. substance, těla, duše, a vrozených principů bez pomoci zkušenosti všechny ostatní pravdy. Důsledky racionalismu jsou shodné se scholastikou: uznání Boha, světa duchového, duše vedle světa hmotného. Odchytku tvoří pantheism Spinozův. — — —

8. Sensualism čili empirism oproti racionalismu učí, že veškero poznání naše jedině ze smyslů pochází, ano poznání t. zv. rozumové, spočívá v pouhém spojování a rozlučování prvků smyslových. Rozum není tedy vyšším, podstatně různým, pramenem poznání, jako smysly. Zkušenost jest zdrojem poznání.

Soustava sensualistická má různé stupně. Pokládá-li poznání smyslové i t. zv. rozumové za pouhou činnost tělesnou, nazývá se sensualism materialistický. Uznává-li sice duši povýšenou nad hmotu, ne však duchově, nazývá se sensualism v pravém slova smyslu oproti materialismu a spiritualismu. Připouští-li duši rozumové duchovost, jest to sensualism zmírněný.

9. Sensualism v novověké filosofii vyvíjel se rovnoběžně s racionalismem. Hlavní stoupence sensualismu nacházíme v Anglii. Suché, střízlivé povaze anglické více se zamlouval postup od jednotlivých dojmů smyslových a metoda pozorovací než postup deduktivní.

Zakladatelem sensualismu jest Bacon z Verulamumu (1561—1626). Napsal „Instauratio magna“, obnovu věd a Novum organum vedle jiných menších spisů. Učí, že poznání přírody musí býti čerpáno ze samých věcí, musí býti jejich vysvětlování, nikoliv však jejich „anticipatio a priori“. Proto jedině zkušeností, jež přichází smysly zevnějšími a tak tedy indukci, „velkou máti vědy“, možno dokázati všeobecné pravdy, ba i první principy. Ve vědě musíme postupovati po souvislých stupních k nejvšeobecnějším axiomatům. Duch sám sobě ponechán ničeho nezmůže, podobně jako samotná zkušenost. Mezi zkušeností a rozumem musí býti pevné spojení. Učenec nesmí jako „pavouk“ ze sebe sama myšlenky soukati t. j. a priori tvořiti vědu, nýbrž jako „včelka“ sbírat i sebrané zpracovati. Vědění jest moc.

Bacon sám nepostupoval přesně dle svých zásad. Význam jeho spočívá v tom, že vyslovil mnohé problémy, že vztýčil nové cíle, že rozšířil nové podněty. Zvláštní jest, že naprosto zneuznal matematiku. V ethice i theologii uznával doplnění poznání přirozeného zjevením. Přirozený rozum postačí, aby dokázána byla jsoucnost Boží, duchovost však a nesmrtelnost duše vyplývá již z víry, nikoliv rozumu.

10. Baconův sensualism (empirism) dále rozvíjel a psychologicky odůvodňoval jiný Angličan John Locke. Narodil se 1622 ve Wringtonu, studoval v Oxfordě. Hlavní jeho dílo jest: „Úvaha o lidském rozumu“.

Pokud se původu poznání týká popírá mínění Descartesovo, že rozum má od prvopočátku nějaké vrozené ideje, a učí, že dostává se mu prvků poznání jedině prostřednictvím smyslů, tedy zvenčí. Tedy pouze smyslovým vnímáním, ať vnějším ať vnitřním, duše, jež v sobě jest „bílý list papíru“, poznává věci, při čemž duše „trpně“ se chová. Rozum pak „činně“ ony vjemy smyslné (zvané ideje) různě rozřešuje a mezi sebou skládá. První poznatky nejsou nikterak věty všeobecné a abstraktní pojmy, nýbrž jednotlivé dojmy smyslné. Všecko poznání vychází ze zkušenosti.

Quality druhotné v tělesech nepřipouští, ježto jsou pouze produkt smyslů; za to připouští quality prvotní. Substanci, již pojímáme jako základ a podmět vlastností smyslných, nepopírá sice, ale tvrdí, že ničeho nevíme o její přirozenosti. Podobně neurčitě mluví o pojmu příčiny. Všeobecné zásady mají dle Locka význam pouze subjektivní.

V odporu ke své theorii poznání přiznává možnost důkazu jsoucnosti Boží. Jsoucnost Boha jako věčné příčiny všeho skutečna, mající inteligenci, vůli i moc nejvyšší, usuzujeme z existence a jakosti světa jakož i z existence sebe samých. Pro duchovost duše přesného důkazu Locke nepodává.

11. Systém Lockův doznal sklonu k materialismu vlivem filosofa Hobbesa († 1679). Uznává pouze poznání smyslné, jež tvoří vjemy tělesné. Mysletí neznačí nic jiného nežli skládati a rozkládati tyto vjemy. Tímto způsobem vnímáme pouze věci hmotné, tělesné, tedy existuje pouze hmota, těla. Všecko jsoucí jest těleso, všecko dění jest pohyb. Filosofie jest tedy nauka o tělesech a pohybu. Duch jest jen jemné tělo neboli pohyb v jistých částech těla organického. Všecky jevy jsou pohyby těles, jež dějí se s nutností mechanickou.

12. — Irčan Berkeley (1684—1753) převedl sensualism k idealismu. Veškero poznání vzniká ze smyslového vnímání vnějšího a vnitřního. Nejen není vlastních objektivních smyslových vlastností, nýbrž ani společných, jak vyplývá na př. z velkého rozporu o velikosti nebo podobě těles. Těla jsou tudíž pouhé „souhrny představ“; jedině proto, že ony představy vždy se vracejí, soudíme, že jim mimo nás něco „pevného“ odpovídá a tak si fingujeme tělesné substance mimo nás. Vskutku však platí o tělesech: celé bytí jejich jest představování: esse est percipi. Jsou tedy pouze duchové. Bůh jest příčina oněch představ v nás.

13. — Z předpokladů Locke-ových vyvodil úplný skepticism Angličan David Hume (1711—1776). Trojdílný spis jeho „Treatise on human nature“ přeložen částečně do češtiny J. Školou: Zkoumání o zásadách mravnosti a o rozumu lidském.

Pramenem poznání jest pouhé smyslové vnímání, ať již vnější nebo vnitřní. Rozum jedině tedy skládá nebo rozkládá prvky smyslového vnímání. Skutečné vnější nebo vnitřní počitky nazývá dojmy; obrazy vzpomínek a fantazie, zůstavené počitky po jich přestání, jmenuje ideami. Každá idea jest otisk dojmů. Rozum skládá tyto prvky smyslné poddán jest možnosti omylu. Tvoří pak rozum, obzvláště soudy analytické, buď úplně nebo částečně identické, tedy buď $a = a$, nebo sestává-li a ze znaků b, c, d , můžeme ony znaky o a prohlašovati. Tímto způsobem, soudy analytickými pomoci zákona kontradikce postupuje matematika. Její poznatky mají názornou a dovoditelnou jistotu, ježto jsou to soudy analytické. Matematika je tedy jediná věda důkazná.

Pokud se týká soudů zkušenostních a synthetických jisté jsou pouze soudy jednotlivé, singulární, získané zkušeností. Existují však také na vědách realních, jako ve fyzice, na př. soudy všeobecné a nutné? Je nutný zákon součinnosti? Zákon tento nevyplývá a priori jako princip analytický, ježto pojem výsledku není v pojmu příčiny; také však ne a posteriori, ježto zkušenost podává pouze časově postupné výsledky. Skutečný pojem jediné věci jako příčiny věci jiné nemůže nám dodati žádný smyslový dojem. Tedy ze zvyku pouze pojímáme jedno jako příčinu druhého, ježto vždy vidíme dva výsledky navzájem spojené. Idea kausality má tedy význam čistě subjektivní, nikoliv objektivní. V životě o tom nepochybujeme, ale ve vědě jest přesvědčení pouze pravděpodobné, ježto dokonalou jistotu podávají jedině důkazy z důvodu rozumových a bezprostřední zkušenost.

Popřením zákona příčinnosti padá vše, co na něm dosud spočívalo: Nemožno dokázati jsoucnosti Boží. Náboženství nevzniklo ze zkoumání rozumového, nýbrž ze smyslné praktické stránky lidského

života. Starost a bázeň vedly nás k tomu, že předpokládáme mocnosti neviditelné a ucházíme se o jejich přízeň. Původním náboženstvím pak dle Huma jest polytheism nikoliv monotheism. — Padá pojem substance. Dojmy nevnímáme substanci, nýbrž jen stavy a činnosti. Neznáme něco, na němž mají stavy ty lpěti, jest zbytečná smyšlenka naší obraznosti. Věc je pouhý souhrn vlastností, pro který tvoříme zvláštní jméno, ježto je vždy sledujeme pospolu. S hmotnými substancemi padá i pojem duše. Duše jest pouhý souhrn stavů vniterních, sbírka představ, jež plynou nepřetržitým a pravidelným tokem. Tedy „já není ničím jiným než souhrnem představ, z nichž jedna neuvěřitelně rychle následuje za druhou“. Zbavena podstatnosti, nemá duše také nárokův na netělesnost a nesmrtelnost.

Veškeru metafysiku odmítá, jak patrně, Hume z kořene. Jako věda o nadsmyslném nevychází prý od fakta dobře stvrzeného dojmem nebo upomínkou a nadržel se tedy v hranicích zkušenosti. „Do ohně“ tedy volá Hume, „všecky knihy, jež obsahují něco jiného než exaktní výzkumy o veličině, čísle neb o faktické jsoucnosti! Jsou to jen sofismata a illuse“. — Na Humovi vidíme nejjasněji, že vlastně pojem staršího sensualismu a moderního positivismu mnoho se neliší, že spíše úplně se kryjí.

14. — Na půdě francouzské našel sensualism dva důležitější zástupce. Je to předně Condillac († 1780), jenž snažil se doplniti učení Lockeovo. Také uznává za jediný pramen poznání, počitky smyslové. Při čítí chováme se úplně trpně, poznání rozumové pak jest pouhé přetvoření počitků. Všechny psychické činnosti jsou přetvořené počitky. Duše má jen jedinou schopnost původní i. e. čítí, smyslové vnímání, všecky ostatní vyvíjejí se poznenáhlu z této. Paměť jest přetvořený počitek, počitek stává se přetvořením soudem, mluvití, myslití a tvořiti obecné pojmy jest v podstatě totéž. Nedůsledně však udržuje Condillac pojem duchovosti duše, jakož i důkazy jsoucnosti Boží.

Charles Bonnet († 1793) také vyvozuje z počitků veškeren život duševní, ale klade při tom zvláštní důraz na fyziologickou podmíněnos pochodů duševních, tedy na úplnou závislost duše na těle.

15. — Sensualism stejně jako racionalism vyvíjel se po dvě století (od 1550—1750), ale téměř výhradně na půdě anglické. Sensualisté daleko více než racionalisté odchýlili se od předchozí filosofie. Předměty poznání omezili na pouhé předměty smyslné. Baco již pochybuje o možnosti poznání duchovosti duše, Locke o hodnotě prvých zásad, Hobbes vůbec již zamítá vše duchové a Hume konečně popře hodnotu pojmu příčiny i substance. Rozumová činnost pozůstávala by v pouhém pořádání dojmů smyslových.

LEOPOLD BARTOS.

Péče o mládež na VIII. zemské konferenci učitelské v roce 1910.

V dnešní době volání po „volnosti a svobodě“, v dnešní době naražené na kopyto „franzouzské osvícenosti“ rozžehnuté Rousseauem a jeho školou, v dnešní době plné chvalozpěvů o „pokroku“ a „vysoké inteligenci“ a vynášení se „mravní úrovní“ pravým kontrastem jsou nářky veřejných i odborných listů nad přestupky mravnostními mezi mládeží. Nářky ty nevedou jen listy strany, která velebiteli shora uvedených hesel bývá za brzditelku povšechného osvětového pokroku vyhlašována, ale právě listy stran, které tvrdí o sobě, že stojí na výši doby, že ducha doby, znalost potřeb člověka nejlépe chápou, jako: „Naše Doba“, „Osvěta Lidu“, pražský „Přehled“, „Lidové Noviny“, „Rovnost“ a p. Nad všechny jmenované listy mluví o těchto smutných zjevech nejvýrazněji přednášky pp. nadučitele Valenty a c. k. inspektora Funtíčka na poslední (VIII.) zemské konferenci učitelské vztahující se k tematiku: „Péče o mládež“. Oba tyto referáty byly v pravém opaku s přednáškami jim buď předcházejícími (Úlehlovou) nebo jim následujícími (Havlíkovou a j.). Kdežto těchto bylo snahou řečníků, aby z jejich slov vanul duch „pokroku“, duch „lepšího porozumění pro nové moderní proudy ve školství“ — z přednášek Valentovy a Funtíčkovy dýchal mrazivý dech skutečnosti, který odhaloval vlastně „krok zpět“ a šířil v mysli pozorně poslouchajících předtuchu nejhoršího. — „Což veškerý pokrok“, zamyslel se asi mnohý, „při tak pokleslé mravnosti!“ Oba referáty, ač obsahem bohaté, přestaly na snesení toho, co se v ohledu péče o mládež již stalo a co se děje. Nového mnoho nepověděly. Tím na ceně ovšem neklesly. Oběma řečníkům možno vytknouti dvě věci:

1. Referáty jejich nepostrádaly t. zv. „moderního pokrokářství“.
2. Oba pp. řečníci p r a v d y ve všem nepověděli.

I.

Pokrokářství jest odpor ku všemu, co jen trochu má nádech náboženství. Dnešní pokroková věc musí chrániti se každé i sebe menší sympatie s náboženstvím nebo církví. Kdežto p. Funtíček přece tu a tam, ovšem opatrně, o moment náboženský zavadil, p. Valenta, jako pokrokový pán, nesměl před tváří svých spolubratří a spolusester zmínkou o náboženství si zadati, aby pokrokový štít p r a v d o u nepokálel.

Hned na počátku řeči, když probíral dějiny péče o mládež mravně zanedbanou, opuštěnou, osiřelou, chudobnou a p., vzpomenu sice opatření v tomto směru u různých národů, ale snah a působení církve na tomto poli úplně opomenul, ačkoliv každý seriosní, vzdělaný intelligent musí doznati, že dějiny církve nejsou dějinami „tmy“, „zpátečnictví“, „nevolnosti“, jak dnes se ve jménu „pokroku“ tvrdí, ale že dějiny církve jsou dějinami osvěty, pravého pokroku, humanity, dějinami milosrdenství a lásky.

Mělo-li Kristovo učení přinésti spásu všem, musela činnost církve býti všestranná. Z té příčiny neopomíjela církev péče o dítky. Jsouc proniknuta

duchem svého Božského Zakladatele, pokládala vždycky dítky za nejmilejší a nejdražší část svého stáda a vynakládala všecku mateřskou péči na to, aby konala na dětech službu andělů. Kolik a jak velkých obětí přinesla během devatenácti set let k ochraně dítek, kolik opatření pro ně učinila! Kdo sečte všecky nalezince, opatrovny a sirotčince, jesle, vychovávací ústavy, školy všech stupňů, které v život uvedla? Kolik to řádů z ní vyšlo, která buď všechnu svou činnost, nebo alespoň velkou její část péči o dítky a záchraně mládeže věnují! Duch samého Božského Přitele dítek to je, který vzbudil během dlouhé řady let množství apoštolů, přátel a ochranců chudých dítek a opuštěné, zanedbané mládeže. A to vše nezasluhovalo ani zmínky? Jména: sv. papež Řehoř Veliký, sv. Vincenc Ferrerský, sv. Karel Boromejský, sv. František Sal., sv. Filip Neri, Gerson, Bellarmin, Bossuet, Fenelon, Olier, Oversberg a jiní velicí mužové církve katolické dosvědčují pravdivost našeho tvrzení. Pan Valenta zmínil se pouze o „šlechtném“ Vincenci de Paula, na jehož podnět pokusil se Ludvík XIV. o řešení otázky zakládání nalezinců. I v této pouhé zmínce zůstal p. řečník věren svému pokrokářství, nahradiv katolický název svatý moderním pojmenováním šlechtný. Pan řečník neměl také nevědět, že činnost sv. Vincence de Paula nedá se odbyti pouhou poznámkou. Dle „Věstníku“ (roč. X. str. 193. a 192.) „byla zemská konference připravována a projednávána dlouhou dobu předem tiskem i v okresních jednotách . . .“ a „řeči tam (rozuměj na konferenci) pronesené svědčily (prý) o vědecké zdatnosti a seriosnosti duševních vůdců organisovaných učitelů moravských . . .“ A tu měl-li p. řečník tak dlouhou dobu ke studiu této otázky, a měla-li jeho práce svědčiti o vědecké zdatnosti a seriosnosti, měl dodati, že působení sv. Vincence de Paula sahá až po dnešní dobu. Dílo jeho v Paříži započaté rozšířilo se po všech dílech světa a stále se rozšiřuje a uplatňuje v t. zv. konferencích sv. Vincencia. Slušný počet jejich jest též na Moravě a v Čechách. Ideální snaha konferencí Vincenciánů sdružuje nejen kněze, ale i knížata, hrabata, měšťany, úředníky, učitele, řemeslníky dělníky muže i ženy.

Podobně zapomněl p. řečník na šlechtného (dle nás: svatého) Josefa Kalasancského, který po 52 let věnoval se péči o dítě. Měl jen otevřítí dějiny církve a tu našel by celou řadu šlechtných mužů a žen, kteří vynikali na poli křesťanské charity. Z těchto v minulém století proslul jakožto apoštol opuštěné mládeže Don Jan Bosco († 1888), zakladatel společnosti Salesiánů. Lidumilné podniky těchto (nedělní a sváteční oratoria, školy denní, večerní, umělecké i řemeslnické, útulky pro děti chudiny, gymnasia pro jinochy středních stavů a p.) jsou přizpůsobeny potřebám nové doby a rozšířeny podobně po všech státech Evropy i v jiných dílech světa. Možno říci, že působením jich rok co rok asi 40.000 dětí vzdělaných ve vědách, v řemesle opouští jejich ústavy a vracejí se do společnosti lidské jako počestní lidé a občané. Poznávám, že dílo Dona Jana Bosca má v Haliči tři ústavy: v Oswieczimi, Dašavě a v Přemyšlu, kdež za významným svým heslem „Zdrželivost a práce!“ blahodárně působí.

Dobu nejnovější odbyl p. Valenta vůbec velmi suše větou: „V Rakouské říši nedá se do nedávna o samostatné veřejné péči o mládež ani mluvit.“ Z privátních podniků p. inspektor Funtíček upozorňuje jen na „Ochranovnu v Dřevohosticích“, která byla „Jednotou lidumilů“ založena a 1. února 1902

otevřena. Divno, proč nikdo z nich nevzpoměl stávajících lidumilných ústavů soukromých jiných, ku př. „Útulku sv. Josefa na Král. Vinohradech“, založeného kaplanem Antonínem Hoffmanem již r. 1899? Stálo to pánové za vzpomínku! Vždyť v prvním desetiletí svého trvání bylo v útulku tom 106 chovanců, vydání obnášelo 249.071 K. 72 h, počet stravných dnů obnášel za ta léta 159.904. Jmenovaný útulek kromě ústavu na Král. Vinohradech má filiálku v Červeném Kostelci. — Nebylo dále nikomu z pánů řečníků nic známo o „Ústavu sv. Josefa pro zmrzačené a oširelé dívky v Zašové u Val. Meziříčí?“ Začátky tohoto ústavu dlužno hledati ve Vítkovicích roku 1898. Z Vítkovic r. 1901 přesídlil ústav do Zašové, kdež jest veden svým zakladatelem katechetou v Hranicích dp. Janem Stavělem. Celkový náklad na vydržování ústavu činil do r. 1910 na 205.000 K, ošetřovacích dnů za ta léta byla (226.316) chovank bývá ročně přes 50. V ústavě jest 17 místností k obývání, zařízená koupelna, v zahradě pak (o 21 mirách) jest velká koupelna, kde se děti vícekrát v týdnu koupají a otužují. Tamtéž jest malý skleník, kde chovanky přiučují se pěstování květin, jimiž zdobí po celý rok Mariánskou svatyni, a pěkný včelín — 23 včelstev — jež též opatrují chovanky. Zajímavo jest též to, že zakladatel, ježto místnosti starší nedostačovaly, dal postaviti v zahradě útulku novou budovu nákladem 70.000 K. — A což „Sirotčinec v Liptáli“ je též pánům řečníkům neznám? Zřízen byl ze sbírek přičiněním katolického farního úřadu v Liptáli. Byl otevřen r. 1907. Vychovává 40 hochů a 12 dívek. Dva nadané hochy má na gymnasium v Olomouci. Místa má sirotčinec pro 150 sirotek; nedostává se však peněžních prostředků, aby sirotčinec v tom počtu mohl sirotky zaopatřovati. V sirotčinci jest mateřská škola s právem veřejnosti a speciální učební běh pro dívky povinnosti škole odrostlé. Ústav jest pro opuštěné děti bez rozdílu náboženství. — A ústav spolku: „Serafínské dílo lásky“ v Českých Budějovicích? Vychovává ve vlastním útulku v Červených Dvorcích u Sušice 37 dítek opuštěných a oširelých. — Tyto a jim podobné ústavy, jichž počet jsem nikterak nevyčerpal, musely býti v zájmu „pokroku“ pp. řečníky ignorovány, poněvadž jsou plodem praktické lásky k ř e s ů a n s k é. Z téhož důvodu zůstaly též ignorovány ovšem droby filantropické literatury jako: „Květy lásky“, které za redakce zmíněného již P. Hoffmana vyjdou letos v sedmém ročníku, kalendář „Sv. Josef“, který za redakce téhož dostoupí letos devátého ročníku, „Serafínský přítel dítek“, roč. IV. a j. Při úplném nedostatku filantropické literatury nemuselo býti těchto malých příspěvků v oboru filantropismu zapomenuto! Že dobře i mezi lidem i tyto droby filantropické literatury působí, důkazem jsou obálkové strany jmenovaných časopisů, které hemží se milodary čtenářů.

Pokrokářství a jemu vlastní strannickost byla patrná ještě z jiných míst rozebíraných tuto referátů. Tak pan inspektor Funtíček vzpomenulecčehož, co s péčí o zanedbanou mládež souvisí: osob, zákonů, konferencí, sjezdů a p. Proč opomenul sjezdu katolíků arcidiecese Olomucké v Kroměříži v r. 1901 konaného, na němž již tehdy byla otázka tato řešena majíc za referenta v tomo předmětu jistě osobu povolnou, nynějšího ředitele ochranovny v Brně p. K. Ječmínka?

Že primát v této věci nenáleží učitelstvu pokrokovému, vidno dále z toho, že „Spolek katolického učitelstva moravského“ již r. 1901 vydal „Pamětní spis“ všem, jimž na dobrém vychování mládeže a na lepší budoucnosti

našeho národa záležitosti, zvláště pak zemským a říšským poslancům našim. „Pamětní spis přináší „Vychovatelské Listy“ roč. III. č. 2. a já vyjímám z něho jen příčiny poklesnutí mravnosti mládeže a návod, jak možno proti tomuto zlu čeliti, aby bylo patrné, že referáty VIII. zemské konference nic podstatně odlišného neobsahovaly. „Pátrajíc pilně, odkud to největší zlo, poklesnutí mravnosti, pochází, nalezli jsme tyto příčiny:

1. Chudoba, nevzdělanost, nebo zlá vůle rodičů.
2. Špatný příklad společnosti, v níž dítě žije, nemravné řeči, neslušné písně a zábavy.
3. Požívání lihovin a kouřením.
4. Protináboženský, nemravný tisk a necudné obrazy.
5. Užívání dětí k pracím, silám jejich nepřiměřeným, noční toulky a podomní obchodování.

Poněvadž jakožto vychovatelé jsme do jisté míry za jednání mládeže zodpovědni, poněvadž upřímnou péči máme o lepší budoucnost našeho lidu, žádáme:

1. Rodičové, kteří vědomě a úmyslně vychovatelské činnosti školy na odpor se staví, své děti návodem anebo zlým příkladem znemravňují, buďte povolányi úřady k zodpovědnosti voláni, po případě buďte děti rodičům svých povinností nedbajícím odňaty a do ústavů příhodných odevzdány nebo hodným rodinám svěřeny.

2. Žádáme, aby nemravné řeči, zpívání nemravných písní a veřejné vystavování necudných obrazů před dětmi bylo přísně trestáno.

3. Žádáme, aby dětem nebyly prodávány líhové nápoje, jako pivo, víno a kořalka, rovněž ne tabák a doutníky, a svádění k pití lihovin a ke kouření, aby rovněž trestáno bylo.

4. Podobně přísně trestán budiž ten, kdo mládeži půjčuje, prodává nebo jinak opatřuje spisy obsahu protináboženského nebo nemravného.

5. Žádáme, aby c. k. dozorcové školní na předním místě všímali si mravního výchovu, t. j. rozvoje mravnosti žactva a na druhém místě teprve vyučovací metody jako prostředku k vyššímu cíli. Pro učitele žádáme hlubšího vzdělání v tom smyslu, aby z ústavů učitelských vycházeli mužové povahy pevné, duchové osvícení, vzdělaní, ctnostmi slynoucí, sami vzorní občané, aby rodiny, jež jim děti svěřují, s neobmezenou důvěrou mohli k nim pohlížeti. Žádáme pro učitelstvo úplnou svobodu občanskou.

6. Vyzýváme naše poselstvo na říšské radě i na sněmu zemském, aby důrazně se chápalo každé příležitosti ku zmírnění bídy našeho lidu a srovnání sociálních protiv, a návrhy své v tomto směru s největší energií uskutečniti se snažilo“.

Vidno, že v uvedeném „Pamětním spise“ jest stručně obsazeno vše, co oba pp. referenti na zemské konferenci ve svých hodinových referátech pověděli, ba i to, co si svým pokrokovým kolegům upřímně říci netroufali.

Tři roky na to zasedala VII. zemská učitelská konference. Proč tehdy se již touto otázkou učitelstvo na ní nezabývalo? Nápadno jest horování

učitelstva o nápravu mravnosti mládeže až na VIII. zemské konferenci. Zdá se, že pokrokové učitelstvo chopilo se hesla panovníkova „Vše pro dítě!“, aby nápadně dalo svou loyaltitu na jevo, a tím zakrylo své neloyalní volání po odstátnění školy obecné. Či skutečně byl to do očí bijící přírůstek mravní zpustlosti za poslední leta, co pohnulo učitelstvo k této akci na poslední zemské konferenci? Byl by to zase jen smutný zjev v působení organisovaného učitelstva pokrokového, že ono při své „mocné organisaci, která má váhu“ („Věstník“ r. IX., č. 42.) a při vší své „vychloubačné zdatnosti“ nedovedlo tento škodlivý příval mravní zkázy alespoň zmírniti. Jak se potom srovnají slova „Věstníku“ r. IX., čís. 42.: „Kněze mrzí, že ze škol vycházejí lidé mravně lepší a hlavně vědomnější. Proto se i s kazatelen musí lidu hovořiti o zkaženosti nynějšího pokolení“ — se slovy p. naduč. Valenty: „Počet dětí ohrožených, zpustlých, zločinných stoupá příšerně a vyrůstá na živly společnosti nepřátelské a nebezpečné“?

O pokrokářská strannickosti, která mravní bídu lidu léčiti chceš; a sama tak mravně nízko stojíš, že pro vlastní lesk, když ne úplně šlapeš, tak alespoň vědomě svým zbožňovatelům zamlčuješ to co druzí, tebe nevelebící kdy dobrého k prospěchu lidstva vykonali! My, co dobrého, dovedeme i u protivníka oceniti.

II.

Vedle strannickosti dlužno upozorniti dále, že oba konferenční referáty postrádají též upřímnosti a pravdivosti, kterýmiž vlastnostmi se právě pokroková strana tak ráda honosí. Nebylo tu pochopeno Husovo heslo, pokrokáři často omýlané: „Mluv pravdu, drž pravdu!“

Příčiny dnešní zpustlosti mládeže hledá pan Valenta v hospodářských vlivech, existenčním boji, materiální tísní, v bídě lidské, pak v nevědomostech, lehkomyšlnosti a j. nectnostech a vášních rodičů, v duševních a tělesných poruchách dítěte, též v úlevách školních, nemravném tisku, v necudných obrazech a v tupení školy a učitelstva.

Všem těmto příčinám měla však předcházeti nezvratná pravda, že mravní zpustlost pochází hlavně z nedostatku mravní vyspělosti člověka následkem lehkomyšlnosti náboženské nebo dokonce z úplného nedostatku náboženského cítění pocházející. Pan Valenta správně dí, že bída otupuje mravní cit, ale čím dokáže další svá slova: „zvrhlost vyskytuje se druhdy také v rodinách, kde není nouze, kdežto nezřídka v nejbídnějších poměrech životních lze nalézti pořádek, mrav a dobrou výchovu?“ Tíseň materiální není vždy příčinou mravní pokleslosti. „Pohledme na hlavní města“, praví dr. Rožánek ve svém díle „Pud pohlavní a prostituce“ II. str. 132., „jako Paříž, Berlín, Vídeň atd., na města intelligence, ale zároveň i místa největší mravní zpustlosti, zdivočení a tělesné zchátralosti! Dokázáno jest přece, že řady mravně nejzpuštějších, pohlavně nejrafinovanějších a nejvýstřednějších zhýralců, jejichž výstřednosti jsou již zločiny, skládají se z velké části z t. zv. intelligence! Na poli tomto se příliš neosvědčila these, že uvědomění a vzdělání krotí vášně, mírní chtíče a sesiluje vládu nad sebou samým Příčina pak všeho je zkáza mravů, podmíněná ztrátou náboženství Kde není náboženství, tam se rozmáhá bída jak tělesná, tak i duševní“.

Proto p. Valenta v čelo příčin zpustlosti mládeže měl postavit větu, kterou jen tak tak vpletl do svého referátu, vykávav jí místo podružné, totiž: „Příčinou zpustlosti jest . . . lhostejnost vůči mravu a náboženství, nevážnost k všelické autoritě“.

Nyní dovolím si otázku: Kdo šíří dnes lhostejnost vůči mravu a náboženství, nevážnost k všelické autoritě? Odpověď na to: Celé dnešní pokrokové hnutí pod vlajkou moderního vzdělání! Dokazují to hesla: „Volnost a svoboda!“ (Pramen uvolnění mravů), „Pryč od Boha a návrat k přírodě!“ (Zdroj lhostejnosti náboženské), „Není zákona, než co člověk sám si zákonem stanoví!“ (začátek nevážnosti k všelické autoritě). Veškeré nářky nad mravní zpustlostí a vyhledávání příčin této, jakož i doporučování prostředků k nápravě jsou mluvením do větru tam, kde se podobná, podvratná hesla netoliko doporučují, ale i v praktický život uvádějí! Proto zdůrazňuji myšlenku Dr. Rožánka, že ztráta víry v Boha, ztráta náboženství má v zápětí pokleslost mravní; ona jest v těsném spojení se vším tím, co pan referent jakožto příčiny mravní zpustlosti uvádí. K tomu směřují další moje řádky.

Pokrokové hnutí ve svém moderním rozumování s celou párou vystoupilo a vystupuje proti náboženství. Prohlásilo toto za čirý výmysl kněžské víry v Boha, v posmrtný život za nesmyslná dogmata a bajky. Tím nadělalo z přátel Boha Jeho nepřátele. Vyhnalo Krista a Jím zjevený mravní zákon z dílen, továren i od domácího krbu pracujícího lidu. Lid ten začal si upravovati nebe na zemi. Laje na práci a honí se po zábavách, rozkoších a radostech. Nedochozí-li jich, napřáhá ruku výhrůžně proti celému společenskému zřízení. Co pomůže dnešní zvyšování mzdy, zaopatřování dělníků pro stáří, péče o nemocné a vůbec všechny pokusy a snahy o zmírnění hospodářské tísně lidu, když napřed bylo mu vzato to, co podporuje jej tisíckrát vydatněji, než ony drobty, jež se mu hází často chladně vstříc! Vzali mu svědomí, důvěru v Boha, naději v lepší budoucnost, vzali mu vše, co lilo balsám v jeho rány, co oslazovalo chvíle jeho nedostatku, co dodávalo mu chuti, síly a lásky k životu, co dovedlo jej také udržeti nad propastí mravní zkázy. Nedivme se proto, že ten lid hledá zapomenutí každé starosti, že vidí zlepšení života jen v opojných, bezúzdých rozkoších, jimž obětuje těžce nabytý groš, určený na chléb pro ženu a děti, pro jejich vychování a zaopatření.

V takových poměrech samozřejmě bída roste, hájení existence se přitěžuje, následkem toho děti stávají se zhusta břemenem rodiny, vychování jejich nevěnuje se pozornost, zanedbává se i výchova školní, ježto děti jsou honěny na výdělkovou práci, krátce nastupují tu všechny ony smutné zjevy, které p. naduč. Valenta ad. 1. jakožto příčiny zpustlosti uvádí. I z toho, že jim často chybí i nejprimitivnější vědomost o tom, co výchova vykonati má, dlužno obviňovati pokrokové hnutí, poněvadž ono zlepšení naznačeného nedostatku ve výchově mládeže staví se do cesty. Jest to jeho dítě — „volná láska“ — která se snaží zbaviti rodinu vůbec povinnosti děti vychovávat. Správně dí dr. Rožánek (I. díl str. 313.): „Stoupenci volné lásky hlásají: starosti s dětmi odpadnou, až jednou stát, novým poměrům přizpůsobený, sám povinen bude věci se ujmouti. Pak budou děti společně vychovávány ve znamenitě příjemných a dle nejnovějších vymožeností vedených ústavách“. Příklad toho dává sám J. J. Rousseau, o němž přece známo, že ač znamenité věci o výchově dětí napsal, sám, aby s výchovou svých vlastních dětí nemusel se obírat, dal je do nalezince. (Dokončení).

Z P R Á V Y.

Valná hromada Katolického spolku českých učitelů konaná na posvátném Velehradě dne 17. července.

Všichni naši členové se srdečně těší na valné hromady konané na posv. Velehradě. Vycitujeme všichni, že pobyt na Velehradě nás nejenom osvěží a vzpruží, ale poznáváme, že duch náš na Velehradě po přestálých trampotách a příkořích se opět uklidňuje a nad prach všednosti se povznáší do blankytných výšin nadhvězdných. Zde na hrobě sv. Methoděje nabývá duch náš nových sil a nového nadšení pro další práci, toho nadšení, kterým bez bázně a beze strachu snášíme všechno hanobení a tupení, toho nadšení, které nám dodává chuti a síli obroditi školu, rodinu i národ v ideích Cyrillo-Methodějských.

Naše valné hromady mají pro náš spolek tím větší význam, že jsou doposud tím jediným pojítkem všeho, po celé Moravě roztroušeného členstva. Zde se stýkáme, druh druhu poznáváme, vespolek se těšíme a povzbuzujeme a nové chuti a síly ku práci nabýváme! Prozrazuje tedy každý člen neodpustitelnou netečnost, nechce-li ani té nepatrné oběti přinést, kterou cesta na Velehrad vyžaduje.

Valná hromada počala v pondělí, dne 17. července o půl 9. hodině slavnými službami Božími, jež sloužil vdp. msgr. dr. K a c h n í k ve velechrámu velehradském.

Valnou hromadu zahájil předseda, p. řed. Jiří Me z í r k a, křesťanským pozdravem a vystižným, vzletným proslovem a přivítal milé a vzácné nám hosty, kteří si neobtěžovali přijít mezi nás a takto nás svou vzácnou přítomností nejen poctili a povzbudili, ale naší schůzi i zvláštního lesku dodali. Holdovací telegram zaslán byl Jeho Veličenstvu, Jeho njd. kníže-arcibiskupské Milosti Dr. Baurovi, p. poslanci Kadlčákovi. Potom proslov a pozdravy pronesli protektor Wirsig, ruský učenec Fědoroff, pan farář Seget, Dr. Janků jako předseda Matice Cyrillo-Methodějské, Dr. Kratochvíl ve jménu učitelstva středoškolského. Po té přečteny pozdravné dopisy a telegramy. Na to přešlo se k dennímu pořádku. Protokol poslední val. hromady schválen. Teď podána nadučitelem Fr. A d á m k e m z Lešné

Jednatelská zpráva o činnosti spolku katolického učitelstva na Moravě a ve Slezsku za rok 1910—11.

Dle své povinnosti přicházím, abych jménem výboru podal účty z vladařství našeho, abych ukázal, jak jsme se snažili úkolu svému za daných poměrů dostáti, při čemž se omezím pro nedostatek času na nejnnutnější.

Uvedu, jak jsme pracovali v duchu křesťanském 1. pro lid, 2. pro povznesení školství a pro zájmy stavu a uvedu 3. podmínky další práce.

Všechna spolková činnost vycházela z výboru, kterýž se za tím účelem v době od 1. srpna 1910 do dneška sešel šestkrát. Bohužel jen, že pro nedostatek finančních prostředků muselo předsednictvo svolávaní nejčastěji užší výbor, který se sešel čtyřikrát, širší dvakrát.

Předmětem jednání ve výboru byly tyto věci:

1. návrh, jak by měly býti osnovy učebné upraveny, aby odpovídaly potřebám lidovým a aby v nich zdůrazněna byla nábožensko-mravní výchova;

2. zahájení akce pro nejhojnější účast na sjezdu katolíků českoslovanských a důstojnou při tom representaci našeho spolku;

3. další vzdělání učitelstva;

4. zlepšení našich hmotných poměrů;

5. akce pro uvědomění lidu našeho v ohledu náboženském a hospodářském.

Ve smyslu usnesení výboru ustanovila se komise, která má během tohoto roku sestaviti návrh osnov učebných, po případě doplniti a upravití stávající, aby odpovídaly stanovisku našeho spolku. Při tom chceme osnovy tak upravití, aby odpovídaly potřebám lidovým a ne poměrům snad americkým, jak to navrhuje p. řed. Úlehla.

Zahajujeme nejúsilovnější agitaci pro nejhojnější účast členů našeho sp. na manifestačním sjezdu katolíků českoslovanských a doufáme, že nebude jednoho učitele s námi cítícího, který by se sjezdu nezúčastnil.

Zároveň pozveme i učitelstvo české.

Pro vzdělání svého členstva zřídili jsme spolkovou knihovnu. Pokud se dalšího vzdělání učitelstva týká, tu stojíme, jak již dříve několikráte bylo řečeno, na tom stanovisku, že učitel, má-li ve škole náležitě povinnosti své dostáti a požadavkům dnešní doby vyhověti, nedostačuje naprosto vzdělávání na ústavech nabyté a proto třeba, aby se učitel dále vzdělával.

V této příčině klademe na prvním místě důraz na vlastní píli a pak teprv na pomoc země a státu.

Pro soukromé studium svých členů zřídili jsme spolkovou knihovnu, která obsahuje pěkné a pro praktické vzdělání velmi cenné spisy.

Dále hodláme pro své členy a přátele naše uspořádati vědecký kurs, jehož doufáme, se pak všichni co nejhojněji zúčastní.

Starali jsme se o úpravu hmotných našich poměrů a žádali pomoc hlavně pro učitele mající rodiny, čímž by ovšem nebyli mladší kollegové nijak zkráceni, poněvadž zamyšlená úprava byla by pouze provisorní a byla by svou neúplností nutkala k definitivnímu a brzkému rozřešení palčivé této otázky.

Ovšem naši páni pokrokoví kollegové se svými přáteli soc. demokraty se přičinili, že ani této provisorní pomoci se nám nedostalo — tak vypadá ta láska a kollegialita těchto pánů.

Při tomto uvádím, že malé zlepšení našich poměrů spatřovali bychom také v tom, kdyby bylo učitelům ze zastrčených dědin umožněno, aby se k vůli dětem dostali časem na místa, jež by lépe odpovídala potřebám rodinným, zvlášť pokud se výchovy dětí týká. Z té příčiny budeme žádati buď zemský sněm o změnu zákona ve příčině obsazování míst a sice tak, aby právo presentace přešlo z okresní na zemskou školní radu, anebo kdyby to snad zem. sněm neschválil, budeme prositi, aby aspoň platné zákony byly

zachovány a aby místa byla obsazována dle stáří bez ohledu na nějaké čínské zdi.

V meritorním jednání bych uvedl jiné, mimo svrchu vzpomenuté důvody.

Pro uvědomění lidu v ohledu náboženském a hospodářském jsme rovněž ve shodě s duchovenstvem značný kus práce vykonali a sice přednáškami.

Jednotliví členové našeho spolku nelekajíce se žádných obtíží, putovali od obce k obci a poučovali lid. Dělo se to hlavně na Slovácku, Valašsku, z části i Hané a konečně na Kravařsku.

Jen zběžně uvádím, kde jsme přednášeli: na Slovácku: Nivnici, Mistříně a jinde.

Valašsku: Poličné, na Perné, Horní a Dolní Bečvě, Hutisku, Karlovicích, Hrozenkově, Halenkově a Hovězí.

Na Kravařsku: v Bernaticích, Hůrka.

Thema přednášek byla: Výchova mládeže škole odrostlé, Rodina a škola. Působení učitele a kněze na venkově, Úkoly venkovské omladiny, O vzdělání rolnictva, Lid a škola, Rolník a přítomná doba, Výchova a náboženství, Několik pohledů na život lidský.

Při všech přednáškách jsme zdůrazňovali, že zlepšení neutěšených sociálních poměrů jest možno jen obrozením na základě křesťanském.

My máme to přesvědčení a my to všude hlásáme, že se poměry zlepší, zlepšíme-li se sami a budou-li nám vodítkem ona věčně platná slova učení Božského našeho Pána a Spasitele: Miluj Pána Boha svého z celého srdce svého, ze vsí duše své a ze vsí síly své a bližního jako sebe samého.

A že slova naše docházela sluchu, ukazovalo se při každé schůzi, kde lid radostný s námi jevil souhlas a nepřátelé ať z kteréhokoliv tábora často ani slovem nemohli odporovati.

A ještě jedné potěšitelné zkušenosti jsme při schůzích těchto nabyli. Všude totiž, kam jsme přišli, shledali jsme, že jádro lidu našeho jest své víře věrno a jen ojediněle jsme pozorovali malé výstřelky radikalismu a to jen u nerozvážných mladíků.

Tato zkušenost musí všecky lidi dobré vůle k tomu vésti, aby ve své práci neochabovali, šli mezi lid a byli mu rádci a učiteli, aby jej varovali před plannými hesly a lžipokrokem. A na tomto poli má se právě shoda učitele s knězem co nejúčinněji uplatňovati a pak teprve přinese působení naše nejhojněji požehnání vlasti, církvi i našemu stavu.

Při přednáškách si největších zásluh o dobrou věc získali pp. ředitel Mezírka, Berg, Bartoš Praxl a Polanský, který i literárně byl činným. Budiž jim jménem spolku našeho vysloven vřelý dík!

Kéž příklad těchto pracovníků svítí ostatnímu členstvu a povzbudí je k živější činnosti ve směru tom.

Aby činnost našeho spolku byla v tomto ohledu jaksí soustavná a jednotná, usnesl se výbor ve schůzi dne 29. prosince 1910 konané navrhnouti

Vám ustavení se kulturního odboru, v němž by vedle učitelů byli zastoupeni pp. katechetové, zástupci besídek hosp. i omladiny a možno-li intelligence vůbec.

Z té příčiny požádali jsme v časopisech o účast nejširších vrstev lidových a hlavně zástupců duchovenstva, rolnictva a sdružení omladiny. Račte prosím, pak ve volném rozhovoru náhledy své v tom směru s námi sdělit. Úspěch uvedené naší práce jest dnes již dosti znatelný a jeví se v tom, že

1. ve sl. c. k. zem. š. rada uznávajíc náš spolek za platného činitele ve školství a veřejném životě povolala působením vysoce důst. p. kanovníka dra Fr. Ehrmana dva delegáty našeho spolku ku zemské konferenci.

2. že nám členů přibývá a sice osobností to vážených, z nichž mnozí se vyslovili. Vidíme, že u vás je pravda a proto přicházíme k vám.

Stav členstva je následující: Činných členů máme 406, přispívajících 303, zakládajících 21, čestných 14, úhrnem 744.

3. nejpotěšitelným však dokladem rozvoje našeho spolku jest, že duševní síla našeho spolku roste, máme členy, kteří více pracovali, než některý spolek pp. organisovaných.

U některých členů je zjevem zrovna překvapujícím zmužilost, s jakou celé legii protivníků čelili a čelí — uvádím jen kol. Bartoše v zemské konferenci — Praxi contra všem pokrokářům Valaška — kol. Berga při volbách.

Nemusí nás to naplniti radostí a vědomím, že tato duševní intesita převažuje všechno boucharonství a frázovitost celé organisace pokrokové? Kdo máš oči k vidění, viz! Hle zde hlouček několika set učitelů katolických a proti němu organisace snad 4—5000cová s celým štábem t. zv. intelligentů pokrokových.

Pro uvědomění náboženské a hospodářské jsme pracovali také tiskem a to jednak svými časopisy a brožurkami, jednak i tím, že jsme úsilovně propagovali tisk katolický. Při tom jsme se přesvědčili, jakým literárním smetím se lid náš a zejména mládež otravuje a že v tisku spočívá největší nebezpečí pro lid.

Z této příčiny musí nám všem býti heslem: Do zbraně proti špatnému tisku! Vzhůru, vy křesťanští rodičové, katoličtí učitelé a kněží a všichni lidé dobré vůle, vzhůru do boje proti tisku, lid náš otravujícímu!

Náš spolek chce zakládáním knihoven pracovati proti knihovnám Macharovským atd. a prosí o příspěví veškerého členstva.

Jak tedy z uvedeného vidno, snažili jsme se dle sil svých úkolu svému dostati, než bohužel, že právě sil nám k úkolu tak velikému nestačilo a pokládáme proto za důležité uvést na konci některé podmínky zdárného našeho dalšího působení. Jest předně potřeba nových svěžích pracovníků a tu apelujeme vřele naše členy, aby vyšli mezi lid a v intencích spolku mezi ním pracovali.

Za druhé nám práci naši velmi ulehčí, když se vlivní činitelé přičiní, aby se nám dostalo nějaké pomoci při výchově našich dětí. Pro sebe výhod nežádáme, ale dětem našim dostaniž se možnosti, aby přiměřeným vzděláním zjednali si nějakou existenci.

Další podmínkou úspěšného působení našeho jest, aby všichni členové řádně své povinnosti plnili. Jako důležitou podmínku označujeme pak zejména nutnost jíti při veškeré práci ruka v ruce s duchovenstvem, naším rolnictvem a naší omladinou. Pokud se této záležitosti týká, tu bych se přidával k návrhům p. posl. Šrámka proneseným 9. července při schůzi ve Slavkově.

Jednatelská zpráva přijata se souhlasem. K jednatelské zprávě četné praktické poznámky přičinil řed. Mezírka, zvláště pokud se týká vzdělávací činnosti našeho spolku, úpravy našich poměrů a výchovy nábožensko-mravní. Prosí, aby přátelé katol. učitelstva výboru zasílali adresy těch učitelů, kteří s hnutím katolickým sympatisují, ale buď nejsou v žádné organizaci, anebo patří pokrokové organizaci jen výpalné. (Veselost).

Zpráva o tříleté činnosti hospodářsko-vychovatelské Besídky v Nivnici podána zakládajícím a čestným členem spolku prof. drem. Jos. Kachníkem. Jubilejní hospodářsko-vychovatelská Besídka katol. spolku českého učitelstva na Moravě v Nivnici zahájila svou činnost dne 12. července 1908. Dosud odbýváno vždy v neděli 134 besídek a 134 besídek dívčích, tedy celkem 268 besídek, jichž četně i dospělí se zúčastňovali. Průměrná návštěva při každé besídce, jež se dle pohlaví odděleně koná, 60 osob. Přednášek odbýváno 30.

Při besídkách přečteny hlasitě dle protokolů v souvislosti s konanými přednáškami mnohé hospodářské, vychovatelské a zábavné spisy. Časopisy hospodářské a vychovatelské odebírány a v místnostech Besídky vyloženy. Knihovna obsahuje dosud 155 děl hospodářských a vychovatelských. Účinky Besídky: Povstaly při statech zelinářské zahrady, zalesněna holá stráň, zvýšen zájem pro otázky hospodářské a vychovatelské a rozmnožen počet odběratelů příslušných časopisů.

Zpráva o „Besídce“ vyslechnuta s všeobecným zájmem. Poznati zde, co vůle dobrá a tužba ušlechtilá pro dobro lidu vykonati dovede. Nivnická hospodářská besídka může býti vzorem všem hospodářským besídkám na Moravě. Kdyby ve všech besídkách tím směrem a tím způsobem se pracovalo jako v Nivnici, tu lid by k těmto besídkám láskou přilnul a byl by uchráněn mnohé otravy, kterou pokrokové strany do srdce zanedbaného lidu vsévají. Všude, kde se z naší strany upřímně a s láskou mezi lidem pracuje, tam lid na pokrokařskou vějičku nesedne. Kde ale člověk hospodář spí, tam nepřítel pokrokař nerušeně zasévá koukol a otravu mezi obilí a pak jest těžko, velice těžko, mnohdy vůbec nemožno odstraniti z pšenice koukol, který pracně vypěstěnou pšenicí ničí a dusí.

Hle, jak zářným a povzbuzujícím příkladem pro všechny upřímné přátele lidu jest nivnická besídka! Předseda vzdává srdečný dík msgr. Kachníkovi zakladateli a udržovateli nivnické besídky a ujišťuje dp. msgra, že spolek katol. učitelů všemožně šlechetné snahy dp. protektora podporovati bude.

Zprávu o „Vychovatelských Listech“ podává za nepřítomného redaktora P. Tiraye ředitel Mezírka. Zpráva seznamuje nás s počtem přispívatelů, s některými nesnáze s knihtiskárnou, ale co hlavního, že „Vychovatelské Listy“ jsou aktivní, kdežto dříve musel spolek dopláceti. Dále vyslechnuta zpráva o „knihovně učitelské“ v Ivančicích, která utěšeně vzrůstá a pilně se upotřebuje. Kdo knihovního seznamu nemá, nechť se u P. Tiraye v Ivančicích

přihlásí. Co se týče knihtiskárny ve Strážnici, vyžaduje její řízení a její kontrola neobyčejně mnoho práce, kteráž jest ještě ztížena vzdáleností tiskárny. Doposud vykonával dozor v knihtiskárně dp. dr. Tauber, katecheta ve Strážnici. Poněvadž však on i jinak zaměstnán jest, navrhuje předseda, by kolega Kořínek Jan, nadučitel v Bilovicích u Uh. Hradiště, valnou hromadou zplnomocněn byl, častěji v knihtiskárně dohlédnouti. Schvaluje se. Poněvadž knihtiskárna vyžaduje mnohého moderního zdokonalení, projednává valná hromada i finanční otázku. Jasný obraz o prosperitě knihtiskárny bude možno podati teprve na rok. Výbor se zplnomocňuje učiniti, čeho je třeba. Administrace „Katolického Učitele“ podává potěšitelnou zprávu, že finanční situace se zlepšila, tak že i tento list se stává rovněž aktivním. Schvaluje se navržená remuneration pro redaktora a pro administrátora.

Za churavou slč. Holánkovou podává pokladniční zprávu řed. Mezířka, kteráž se jednomyslně schvaluje. Některé podrobnosti ponechány ku vyřízení výboru. Slč. Šebíková tlumočí žádost slečny Rubrové, aby spolek přispěl finančně na „Ochranovnu mládeže v Brně! Valná hromada ponechává záležitost tuto ku projednání a vyřízení výboru.

Nadučitel Dagobert Berg z Nového Hrozenkova podává redakční zprávu o spolkovém listu „Katolický učitel“.

Předseda děkuje naduč. Bergovi a naduč. Koutnému za výbornou práci pro „Katol. Učitele“. P. Hudeček dosvědčuje, že lid opravdu s největším zájmem „K. U.“ čte a upozorňuje, by se co nejméně cizích slov užívalo, poněvadž jim lid nerozumí.

Na to rozpředl se rozhovor o tom, by členům v různých záležitostech pokyny a porady udílány byly. Předseda slibuje všem přáním vyhověti, nechť se jenom každý s důvěrou naň obrátí. Jest-li že by sám poraditi nemohl, vyžádá si informaci u odborníka.

Dále zdůrazňuje předseda význam říšského spolku katolického učitelstva za nynějších pohnutých dob a přimlouvá se za to, by i náš spolek k říš. spolku přistoupil, což valnou hromadou schváleno.

Za delegáty zvoleni ku sjezdu unionistů kolega L. Bartoš z Lipníka a ku sjezdu Apoštolátu kolega Jan Kořínek z Bilovic.

Výboru ponechána k vyřízení záležitost ohledně učebných osnov.

Přednáška p. nadučitele M. Koutného na thema „Cíle a snahy učitelstva organisovaného a katolického“.

Hlavní a nepřeklenutelný rozpor mezi cíli učitelstva katolického a volnoškoláckého je, že učitelstvo katolické vidí základ kultury národní a celé existence národní v křesťanství, kdežto učitelstvo volnoškolácké chce křesťanství nahradit monismem a moderním pohanstvím a za to mu přísluší název ne národních učitelů, nýbrž hrobařů národa. Katol. učitelstvo nemohlo před dějinami národa přijat zodpovědnost za směry, jež v učitelstvu za šošovici slibů zvítězily. (Bouřlivý souhlas.) Učitelstvo katolické jistě v době ne příliš dlouhé bude lidem samým uznáno za dobrodince lidu a mládeže a záchránce budoucnosti národa. Lid už žasne nad výsledky výchovy volnoškolácké, ačkoli volní školáci teprve chtějí začít pokrokově vychovávat. Mládež sesurovuje a veřejností se pomalu otevírají oči. Proto nebojme

se a vystupujeme podle svého programu. Bude-li ze 400 učitelů, kteří jsou v Katol. uč. spolku, pracovat jen čtvrtina, pak porosteme rychleji než dosud. (Hlučný potlesk).

Debaty se zúčastnil ředitel Mezírka, Volařík, který poukazuje na činnost volnoškoláckého učitelstva v „Národních Jednotách“, kdež katolický list vůbec nemá místa a činí dotaz, kterak se má vůči „Národním Jednotám“ zachovat katolický učitel. Red. P. Světlík podrobuje ostré kritice činnost odborů N. J. a vyslovuje se v tom smyslu, že s monisty a s volnomyšlenkáři není za dnešních poměrů možná žádná společná práce nebo jakákoliv jiná akce, že nedoporučuje nikterak členům katolickým vstupování do těchto spolků. Ze jest nutno, abychom se v každém ohledu osamostatňovali a zejména v ohledu hospodářském i národním a vyzývá ku zakládání odborů Matice Cyrillomethodějské. A touto samostatností můžeme se daleko lépe uplatnit a lidu svému mnohem lépe prospěti, než účastenstvím ve spolkovém životě Nár. Jednot a agrárních hospodářských spolků.

Nesmíme zapomenout, že volnomyšlenkářstvo nás chorobně nenávidí že nás vyloučilo z národa, že nás vyhláší za většího nepřítele národa než Němce. Mimo to volnomyšlenkářstvo považuje za hlavní bod práce ničení křesťanství a s námi pracovat nebude. Dosud jsme chybovali, že jsme asi po 30 let podporovali své nepřátele náboženské. Národní Jednoty jsou kolportéry protináboženského tisku. S nimi pracovat nelze, neb jsou naplněny protináboženskou záští. Žádný strach, bez ostychu vzhůru do práce. A tu zejména učitelstvo katol. jest povoláno, aby bez ohledu na nějaký terror, ať v novinách, ať ve společném životě, obrodné práce na národa roli dědičné se zúčastnilo.

Red. P. Kavan připojuje se úplně k vývodům a názorům redaktora Světlíka, a vyslovuje se také proto, abychom se neostýchali lidu pravdu říci, vše náležitě vysvětliti a od vstupování do Národních Jednot a agrárních spolků zrazovati. Dále povzbuzuje nás, abychom se tak nebáli a se právě tak neohroženě zastávali jak to činí organisování. Když Konečný byl v disciplinárním vyšetřování, tu všechny pokrokové listy byly vzhůru, tloukly do každého a nešetřily žádného. Když ale kolega Praxl měl process s Kraizem, sotva který list o tom donesl zprávu. Tedy nebát se a nedát se! Všichni za jednoho a jeden za všechny. Je-li jen jeden z nás napaden, tak všichni na jeho obranu povstat. Tím sílí se vědomí spoludružnosti a a stavovské příslušnosti. (Bouřlivý souhlas.) Dále doporučuje zakládání besídek hospodářských po vzoru nivnickém.

Slč. Šebíková si vyžádala ještě slovo, aby mohla podati informaci ohledně „Ochranovny mládeže v Brně“ a poukazuje na to, že „útulna“ řízena slečnou Stejskalovou, úkolu svému se zpronevěřila a že výchova náboženská jest tam úplně opomíjena, což vidno z toho, že v celé výroční zprávě o „útulně“ jest zásadně pomínuto slovo Bůh. Děkuje-li ve zprávě někomu, tak místo „zaplať Bůh“ píše důsledně „se vděčně tiskne ruka!“ Tato okolnost nás nutí, abychom zřídili útulnu na základech náboženských. A dali-li pokrokáři heslo „ani krejcaru na klerikální ústavy dobročinné“, pak my to obraťme a rceme: ani krejcaru na dobročinné ústavy pokrokářské.

Jednatel pan Adámek předčítá návrhy před valnou hromadou došlé, které se odkazují ku projednání výboru. Valná hromada jmenuje řadu čestných

členů a sice: dr. Jos. šl. Koudelu, nadučitele Běbara, ředitele hraběte Serényiho, assessora Vychodila z Choliny, posl. P. Šilingera a red. P. Světlíka.

Po vyčerpání programu ukončil předseda ředitel Mezírka valnou hromadu procitěnými slovy, v nichž vybízí ku statečnosti v boji za obranu školy v duchu křesťanském vedené. Za všobecného nadšení děkuje jednatel pan Adámek předsedovi za povzbuzující slova.

Tato valná hromada prokázala celým svým průběhem, jakož i počtem nových vzácných hostů, že nepracujeme nadarmo, nýbrž že práce naše dochází čím dále tím většího uznání a pochopení. Ať tedy obec katolických učitelů roste a zkvétá, čemuž voláme křesťanským pozdravem: Zdař Bůh!

Reforma paedagogií byla předmětem jednání III. sjezdu učitelů paedagogů ve Vídni. Požadavek učitelstva po akademickém vzdělání nebyl vzat opět v úvahu, než učiněny byly hlavním referentem drem A. Beckrem z Vídně tyto návrhy:

Přijímací zkouška budiž konána z vyučovací řeči a z počtů. — Paedagogia budou míti 6 ročníků; (poněvadž do ústavu byl by přístup od 14 roků, stala by se z prvního ročníku vlastně bývalá příprava. Tím by se staly ovšem zbytečnými čtvrté třídy (t. zv. kursy) měšťanských škol, nebo by byly alespoň poškozeny.) — Maximální počet žáků budiž 35. — Učebnou osnovu vypracuje anketa odborníků. — K osnovám vydány budou nové instrukce. — Budiž přihlíženo v osnově hlavně k formálnímu vzdělání, hbitosti vyjadřování a přímému názoru. — V 6. ročníku, který bude hlavně praktický, bude pracováno formou universitních seminářů. — Na cvičné škole dostane se chovancům příležitosti k samostatné práci. — Zkušební látka budiž přesně vymezena. — Písemné práce při zkouškách pro měšťanské školy budou domácí se lhůtou šestiměsíční.

Reformu učitelského vzdělání provedlo nedávno Virtembersko. Dosud vzdělávali se virtemberští učitelé na dvou od sebe úplně oddělených školách a to v preparandách a seminářích. Dnes jsou obě kategorie škol sloučeny v šestitřídní jednotné ústavy. Spojením odstraněna přijímací zkouška do ústavu. V dřívější učebné osnově byly různé vedlejší předměty jako: zahradnictví, včelařství, hospodářství a pod. Ty jsou dnes odstraněny. Počet týdenních hodin vyučovacích snížen ze 37—39 na 34—35. Času získaného má býti použito ku zpracování učebné látky, k soukromému studiu a k tělesnému zotavení. Francouzština, již učilo se dosud nepovinně, stává se nyní předmětem povinným a učí se jí 2—3 hodiny týdně. Novými učebními předměty jsou ruční práce a těsnopis. Hra na housle, která je na př. v Sasku odstraněna, v učebném plánu virtemberském je ponechána, ze hry na varhany mohou býti kandidáti hudebně málo nadaní osvobozeni. Chovanci nemají býti obtěžováni přílišnými hudebními cvičeními.

„Vychovatelské Listy“

:: vycházejí 25. každého měsíce, vyjma měsíce srpna a září. ::

Roční předplatné 6 K zasílá se administraci do Ivančic. — Redakci vede Karel Tiray, katecheta v Ivančicích. — Týž přijímá všechny literární příspěvky. Za redakci a vydávání zodpovídá Robert Veselý ve Strážnici. — Administraci vede Fr. Zajíc, učitel ústavu hluchoněmých v Ivančicích. Expedici obstarává knihtiskárna Rob. Veselého ve Strážnici. Tamtéž se přijímají reklamace.

Všecky příspěvky se honorují.

Tiskem Roberta Veselého ve Strážnici.